

Tamási Áron

Csalóka szivárvány

DRÁMAI SZÍNJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN

SZEREPLŐ SZEMÉLYEK

CZINTOS BÁLINT, *kurtanemes falusi gazda*
KÁLMÁN, *Czintos érettségizett fia*
SAMU BÁCSI, *öreg rokon és mindenek Czintosnál*
RÓZSA NÉNI, *Samu bácsi felesége*
ABA, *Samu bácsi félárva unokája*
TIBÁD ÚR, *kereskedő a faluban*
ZSUZSANNA, *Tibád úr úrilánya*
KUN OTTÓ, *megszomorodott filozófus*
KUNDI KUND, *Czintos úri alakban*
DUKA VENDEL, *vasműves és kovács a faluban*
VIOLA, *Duka felesége*
IBOLYKA, *Duka leánya*
VIRÁG ÚR, *nyugalmazott őrmester*
FECSKE, *levélhordó a faluban*
JÁNOS, *szolgalegény Czintosnál*
BERTA, *János kedvese, kisegítő Czintosnál*
HOMÁLY, *öreg csavargó*
BÁLINTKA, *Kundi Kund és Zsuzsanna fia*

Történik a két világháború közötti időben

ELSŐ FELVONÁS

Szín: szoba a Czintos Bálint házában, mely jómódra valló falusi kőház. Három szoba van ebben a kőházban. Ez, amelyik szín gyanánt szolgál, a három közül a középső szoba. Ebben folynak télen az étkezések, itt ültetik le a vendégeket, s úgy napjában itt tartózkodnak a háziak is. A szoba fala kékesbe hajló fehérre van meszelve; magas és felül gerendás. A szemben levő hátsó fal közepén nehéz cserefaajtó nyílik, nehéz vasas ajtó, de nem nagy. A fal külső szélére szerelték az ajtót, s így, belülről nézve, látszik a vastag fal. Kívülről, a fás és kertes udvaron keresztül, ez a főbejárat a házba. Az ajtó mellett, kicsit magasan, jobbra és balra, egy-egy ablak: szintén vasas kicsi ablakok, a vastag kőfal széles párkányt ad nekik, amelyen szer számokat s kisebb tárgyakat igen jól lehet tartani. Az ablakok fölött két berámázott kép: az egyik valami oklevél, száraz búzakoszorú csüng a tetején; a másik magának Czintosnak a képe. A bal és a jobb falon, a fal tulsó vagy innenső negyedén, egy-egy ajtó nyílik a ház másik két szobájába. A bal ajtó a Czintos hálójárába vezet, a jobb ajtón át pedig a Czintos érettségizett fiának a szobájába lehet jutni. Ezek az ajtók is hasonlóak a főbejárat vasas ajtajához, de annál még kisebbek, felnőtt ember csak fejét lehajtva tud átmenni azokon. A bal falnak mentén beépített cserepes tűzhely áll, előtte tölgyfa padkával. A jobb fal mentén nehéz szekrény, melynek az alsó része fiókos, három hosszú fiókkal, a felső része pedig polcos, függönnyel eltakarva. Ezeken a polcokon tányérok, üvegek s poharak állanak, de egy-egy könyv is, papiros és írószerszám. A szoba közepén nehéz tölgyfaasztal, legalább négy faragott székkal. Ilyen asztal, kicsiben és törpében, áll egy a tűzhely előtt is: rajta cigaretta, szivar, néhány kurta szárú pipa és egy hatalmas öngyújtó. A nagy asztal fölött módos lámpa, melyet láncon alább lehet húzni vagy feljebb eresztetni. Az egész szoba úgy hat, kicsi ablakaival és világító falaival, bútoraival és a sok vasalással, mintha egy kemény, öntudatos, de színes kedélyű medveférfiúnak volna a „barlangja”.

A kékesfehér és a tölgyfa színe uralkodik.

Nyári vasárnap, késő délután.

SAMU BÁCSI hatvanéves falusi ember; nyugalmas, de éber; önmagának s másnak gondját viselő természet. Falusi ruhában, csizmában és kigombolt mellénybundáscskában hajadonfőtt áll a főajtó és a jobb ajtó között, a fal mellett; mellette üvegek a földön s egy nagy fonott korsó tölcsérrel. Amikor a függöny fölmege, éppen bugyogtatva iszik egy literes üvegből, nagy élvezettel.

ABA tizenkét éves falusi fiú, székely ruhában; virgonc, de tudóskodó, kellemesen vidító természet. Kezében és a hóna alatt literes üvegekkel bejön a főajtón; mindjárt megáll, s mint aki rajtacsípte a nagyapját. Bugy!... Bugy!... Bugy!...

SAMU BÁCSI abbahagyja az ivást. A többit is hozd bé! Ne bugyogtass.

ABA. Több nincs odaki. Mind megitták a vendégek. Pedig huszonöt literrel vót!

SAMU BÁCSI. Ne a bort sajnáld, hanem őket. Mert a részegség nagy betegség... Töltögesd ide belé, né: az egész maradványt, ebbe a nagy fonott kossóba!

ABA odakuporodva, a tölcséren keresztül tölti a bort, egyik üvegből a másik után. Duka úrnak fel is akadt volt a sok bortól a szeme. Virág úr pedig mozgósítani akart.

SAMU BÁCSI *közben ismét inni kezdett az üvegből, most egy pillanatra abbahagyja.* Ferenc Józseftől tanulta a mozgósítást. *Iszik tovább.*

ABA. Zsuzsánna kisasszony is pengett már a vége felé. Azt gondoltam, hogy baj lesz.

SAMU BÁCSI. Baj?

ABA. Baj, mert Kálmán úrfi úgy nézte a kisasszonyt, mint a farkas.

SAMU BÁCSI. Hát a farkas hogy néz?

ABA. Úgy, hogy a vérit nézi.

SAMU BÁCSI *leereszti az üveget.* Ejnye, miket tudsz te, Aba fiam!... Mit gondolsz, más ekkora legényke felelget ilyeneket a nagyapjának?

ABA. Férfiúk vagyunk mind a ketten.

RÓZSA NÉNI *olyan ötvenes, még jó mozgású falusi asszony; ünnepire öltözve bejön a bal ajtón.* Samu, én egy kicsit megyek a táncba.

SAMU BÁCSI *leteszi az üveget az ablak talpára.* Gyere, én megforgatlak! *Indul feléje, s nyújtja a karját.* Húzz nekünk egy nótát, Aba!

ABA *éneklei nekik.*

Kiment a ház az ablakon,
Benne maradt a vénasszony...

SAMU BÁCSI *forgatja a feleségét, s tánc közben folytatja a verset.*

Zsúpot kötött a hátára,
Úgy ballagott a vásárra. Hipp!

Hirtelen megáll.

RÓZSA NÉNI *igazgatja a fejkendőjét.* Jaj, vén sárkány! Kitennének ezek ketten egy egész veszedelmet!...

SAMU BÁCSI. Ki mű ketten még egy királyt is! Igaz-e, Aba?

ABA. Igaz, mert én vagyok Aba, s nagyapám Sámuel, vegyis ketten Aba Sámuel... Aki volt a harmadik magyar király, Szent István sógora; s a németek által meghalt ezer után a negyvennegyedik esztendőben! Tanultuk az iskolában.

RÓZSA NÉNI *elgyönyörködve.* Hogy tudja!

SAMU BÁCSI. Jó szeptember, s bétesszük a gimnáziumba.

RÓZSA NÉNI. Miből? Ki fizeti?

SAMU BÁCSI. Az akarat. Ugye, Aba? Gyeride!

ABA *odamegy a nagyapjához.* A világot is akaratból teremtötte az Isten.

SAMU BÁCSI *átöleli Abát.* Nagy úr lesz még ebből! Generális, vagy miniszter... Vagy mind a kettő.

ABA. Hadügyminiszter!

CZINTOS *mielőtt éppen Aba szólott volna, a bal ajtón belép a szobába. Falusi ruhába, de módosan van öltözve. Látszik, hogy délutáni heverészés után van. Haja oldalt fésülve, nyírott bajusza. Negyvenöt éves, kemény és afféle kurtanemes gazda; sokra becsüli magát, de nem dicsekvő természet. Hadügyminiszter?! Micsoda nemzetgyűlés van itt?*

SAMU BÁCSI. Csupán a Czintosok népe gyüle össze, s várak az ő családjak fejedelmit, hogy neki tudomására adnának egy rügyező gondolatot.

CZINTOS. Itt vagyok. Halljuk a rügyező gondolatot!

SAMU BÁCSI. Mint a bujkáló szellő, a mi eszünköt is az a gondolat járja, hogy ezt az Aba onokámat, aki neked is onokaöcséd, öszre bé kéne szerezni a gimnáziumba.

CZINTOS. Kálmán végezze, s Aba kezdje?

SAMU BÁCSI. Olyanformán.

CZINTOS. Ezt a rügyet még bétakarjuk. Ugye, Rózsa ángyó?

RÓZSA NÉNI. Aki bétakarja, kedvező időben ki is bontja.

CZINTOS. Igaz.

SAMU BÁCSI *a felesége felé*. Kiment a ház... Hipp-hipp!

RÓZSA NÉNI. Jaj, a tánc!... *Gyorsan a főajtón kimegy.*

CZINTOS. Hát te, Aba?

ABA. Nagyapámmal egybetöltögetők a maradvány bort.

CZINTOS. No, jól van. Eredj, s vesd meg az almot is a lovak alá, jó habosan, ügyesen!

ABA. Mint a török szultán udvarában, ugye?

CZINTOS. Mint a Szulejmán udvarában!

ABA *összefont karral meghajlik*. Szálem álejkum! *Kimegy.*

SAMU BÁCSI. Még töröknek is megfelelő volna.

CZINTOS. Magánál bizonyosan megfelelőbb. *Elgondolkozva lépeget; mikor fontosat mond, megáll.*

SAMU BÁCSI. A sok feleség miatt-e?

CZINTOS. Húsz, harminc van azoknak... Nekem egy sincs!... Úgy magamra vagyok!...

SAMU BÁCSI *részvétellel közeledik feléje*. No, tám nincs valami baj?

CZINTOS. Üljön le egy kicsit. Csak ketten vagyunk... Üljön le.

SAMU BÁCSI *leül az asztal mellé*. Beteg vagy, Bálint?

CZINTOS. Beteg? Nem fáj nekem semmim. A lelkem talán, az nincsen nyugton... Ha medve volnék, most meghántanám a fákat, ahol elmegyek mindenütt... Ha szarvasbika volnék, ég felé nyújtanám a fejemet, s nagyokat bödülnek... De így micsinájjak, hogy sem medve nem vagyok, sem szarvasbika, hanem csak Czintos Bálint?!... *Lázadva áll.*

SAMU BÁCSI. Várni kell egy kicsit. A felhő elmegy, a víz letisztul. Most felzavarodtál, ezen az ünnepeken. A fiad letette az érettségit: az is nagy dolog. A vendégek is ittak, s azzal a sok beszéddel felbolygatták benned a világot. S a tetejében itt volt a kisasszony is!

CZINTOS *Samu bácsira kapja a fejét*. Zsuzsanna?!

SAMU BÁCSI. Ő.

CZINTOS. Kálmán hitta meg, a fiam.

SAMU BÁCSI. Akárki hitta meg, itt volt.

CZINTOS *beszéd alatt leül az asztal mellé.* Nem szeretem magamot, úgy vagyok én most... Űzött vagyok, nem lelöm a helyemet... Azért mentem bé a hálóláza is, amikor eltávoztak a vendégek, hogy egy kicsit hátha tudnék csendesedni. Leheveredtem. Nem aludtam, nem tudtam. Gondolkoztam.

SAMU BÁCSI. Uraknak kell azt hagyni!

CZINTOS. S ahogy ott gondolkoztam, egy folyót kezdtem látni.

SAMU BÁCSI. Az élet, a te életed: azt jelenti a folyó.

CZINTOS. Először kicsi volt a folyó, vidáman csörgedezett, mint Aba. Aztán elkanyarodott a város felé.

SAMU BÁCSI. Elment a gimnáziumba.

CZINTOS. Onnét megint visszatért, nőtt, s a vize sötétedett, de unalomban folyt. Aztán jöttek nagy ritkán a gátak: a házasság, a gyermek, a feleségem halála. Belészakadt egy másik ág is, amikor magát Rózsa nénivel együtt idevettem. Attól kezdve hullám sem volt a folyón, csak ment laposan és lassan a víz... Annyi ha történt, hogy néhanapján a víz tükrít meglegyintette a szárnyával a fecske... A gondolat-fecske! Vagy pillangó szállt el fölötte; s ritka napon nagy szitakötő, zöld fényben suhanó, mint a titkosan égő vágyakozás... *Hirtelen feláll s tűzzel.* De az is volt: vágy volt és titkos!... *Lehajtja a fejét.* Azonban nem történt semmi, csak folyt a víz unalomban, laposan... Egészen mostanáig... *Ismét felkapja a fejét.* De most ismét láttam egy gátat! Nagy gát volt, habos rajta a víz, ahogy porozva rontott az akadályokon keresztül! S a gáton ott állott a fiam, Kálmán, kit mikor láttam, hogy ott áll a gát tetején... *Füledten bennereked a szó.*

SAMU BÁCSI. No, akkor?!

CZINTOS *restelkedve.* Akkor a helyibe kíváncsoztam, én az ő helyibe!...

SAMU BÁCSI. S azután?

CZINTOS. Azután? *Füledten, elvágyakozó tűzben.* A gát fölött, mint az Isten kifestett kardja, ott tündöklött egy szivárvány!

SAMU BÁCSI. Szivárvány?!

CZINTOS. Szivárvány!

FECSKE *kopogtat a föájton, s rögtön belép.* Adjon az Isten! Hozék egy nagy ajánlott levelet s az újságot.

SAMU BÁCSI. Adjon Isten, Fecske.

CZINTOS. Add ide! *Leül, hogy aláírjon.*

FECSKE *odaadja Czintosnak a levelet; az újságot ledobja az asztalra, s a kézbesítőkönyvet, hasában a ceruzával, kiteríti Czintos elé. Írja alá!*

CZINTOS *Fecskéhez.* Hova írjam, te tolvaj?

FECSKE *mutatja.* Oda, ahova a becsületes emberek is. Hadd legyen egyenlőség, legalább ebben.

CZINTOS *odakanyarítja a nevét. Viheted!*

FECSKE *hóna alá csapja a könyvet. Isten segíjje meg Kálmán úrfit további föltett szándékában!*

CZINTOS. Köszönjük, Fecske. *Nézi a borítékot s olvassa. „A főgimnáziumtól.” De mivel Fecske még ott áll, Samu bácsihoz. Samu bátyám, adjon neki egy pohár bort!*

SAMU BÁCSI *az újságot közben kibontotta volt, s olvasott belőle; most ahogy Czintos szól, leereszti az asztalra, az ablakhoz megy, melynek a talpán pohár és borosüveg; s tölt.*

FECSKE. Amikor teli lesz, osztán tovább ne töltse, Samu bácsi!

SAMU BÁCSI *már a kezében a teli pohár. Rossz ember volnék, ha akkor is ütnélek téged, amikor végre meghótál.*

FECSKE *elveszi a pohár bort. Ne fáradjon, mert halottat hoztam én magának: kilencet! Ott vannak az újságban, az asztalon. Megissza a bort.*

CZINTOS *lesöpri az asztalról az újságot. Vidámságot hozzál, ne ilyen halottas újságot!*

FECSKE *indulóban. Hoztam azt is.*

CZINTOS. Vidámságot?

FECSKE. Azt. Egy vidám és egy daliás urat. Czintos Bálintot kereste s idevezetém.

CZINTOS. Hol van?

FECSKE. Azt mondta, hogy nem akarna bójóni, amíg nem híják; s leült a diófa alá, hogy ne lássa senki.

SAMU BÁCSI. Ritkán hazudik ez a Fecske!

FECSKE. Ritkán, mert nem Samu bácsinak hívják! *Kimegy.*

SAMU BÁCSI. Jó utat Áfrikába! *Felveszi az újságot a földről.*

CZINTOS *közben a levélborítékból kihúzza egy iratot, s olvassa. „Érettségi bizonyítvány. Czintos Kálmán.” Samu bácsihoz. Szólj a fiamnak, hogy jöjjön bé!*

SAMU BÁCSI *odamegy a jobb ajtóhoz. Kálmán!*

KÁLMÁN *bentről. Tessék.*

SAMU BÁCSI. Gyere egy kicsit!

CZINTOS *közben olvassa. Földrajz: jó; matematika: jó; torna: jeles; vallás- és erkölcstan: elégséges. Samu bácsi felé, felmutatva a bizonyítványt. Nekem is ilyen érettségi bizonyítvány kellett volna, Samu bácsi! Egy ilyen!*

SAMU BÁCSI *éppen leül ismét az asztalhoz. Tudom. Azért kíváncztál a fiad helyire, amikor ott állott a gáton.*

CZINTOS. S a szivárvány?

SAMU BÁCSI. Tündér, ki a keblit mutatja.

KÁLMÁN *belép a jobb ajtón; csinos úrfiú, nyáriasan öltözve; magabizó s kicsit tiszteletlen. Tessék!*

CZINTOS. Megjött az érettségi bizonyítványod. Torna jeles, vallástan elégséges. Belőled sem lesz püspök soha. Nesze! *Átnyújtja a bizonyítványt.*

KÁLMÁN. Ki mondta, hogy püspök akarok lenni? *A külső zsebébe teszi a bizonyítványt, mint egy jelentéktelen papirost.*

CZINTOS. Nem mondta senki. Csak úgy említém. Nem szabad?

KÁLMÁN. Szabad, csak nem esik jól.

CZINTOS. Hova indulsz?

KÁLMÁN. Megyek Tibád úrékhoz.

CZINTOS. Zsuzsannához?

KÁLMÁN. A leánya.

CZINTOS. A vacsoránál s utána nem volt elég Zsuzsannából?

SAMU BÁCSI *jóindulattal.* Hadd el. Fiatalok...

CZINTOS. Jól van, eredj. S mutasd meg neki az érettségi bizonyítványt.

KÁLMÁN *boldogra enyhülve indul, s majd kimegy.*

SAMU BÁCSI *miközben Kálmán kifelé megy.* A tornát! A tornát mutassad neki!

CZINTOS *kezébe veszi az asztalról az üres borítékot.* Ennyi maradt nekem, ez az üres kóperta!

SAMU BÁCSI. Tedd belé te is a bizonyítványodat, amit a negyedik gimnáziumról kaptál.

CZINTOS. Mit érek azzal?! Semmit! Vagy végig kellett volna tanulni, vagy semmit... Mert így csak megkóstoltam, hogy mi lehettem volna! Hogy az embereken mit tudtam volna javítani s magamon!... De a gazdaság! - mondta apám. *Feláll, négybe szakítja a borítékot, s asztalra veti; s közben.* A kicsi birtok! Hát itt van a kicsi birtok! Megtartottam, szaporítottam is. De mit értem véle?! Kutya maradtam, mert a falusi gazdát mindenütt úgy veszik! Ha bémenyen egy vendéglőbe, minden nadrágosnak feljebb csúszik az orra; ha szól valamit megye vagy ország dolgába, hát mindjárt: ki maga?! De bezzeg, ha valakin ott lóg egy jobbacska nadrág: már rögtön: kérlek szépen s parancsolj!... Nem igaz?

SAMU BÁCSI. Csak úgy tesznek.

CZINTOS. Ne féljen, másképpen lenne, ha én állhatnék ott a gáton!

SAMU BÁCSI. Tűz a lélek, fiam... Ha szélben járunk, a lángja csapkod; le-lefojtjuk, a füstjiben kell ülnünk... Azért jó okosan élni: tiszta, száraz helyen, elhúzódva a szelek elől.

CZINTOS. S ha a szél maga jön el az ember után?!

SAMU BÁCSI. A hívatlan vendég hamar elmenyen.

TIBÁD ÚR *ötvenéves, száraz ember és beteges; mindegyre köhécsel; úri viselkedésű és rokonszenves; öltözetében olyanszerű, mint egy falusi tanító. Bottal lép be, kopogtatás után, s a kalapját mindjárt leveszi.* Jó napot adjon az Isten! *A Samu bácsi és a Czintos szeme csodálkozva rebben össze.*

CZINTOS *készségesen elejébe megy Tibád úrnak.* Jó napot kívánok, Tibád úr! *Kezet fog véle.*

SAMU BÁCSI *szintén feléje lép.* Adjon Isten! *Elveszi Tibád úrtól a kalapot; a botot is el akarja, de Tibád úr nem adja.* A pálcát nem adja ide, Tibád úr?

TIBÁD ÚR. Avval inkább támaszkodom, Samu bácsi. Hát hogy van?

SAMU BÁCSI. Mint a piros tojás pünkösdkor. Hát Tibád úr?

TIBÁD ÚR. Rólam is kopik a festék.

CZINTOS *közben az asztalig vezette Tibád urat.* Tessék helyet foglalni nálunk, Tibád úr!

TIBÁD ÚR *leül az asztal mellé, jólesik neki.* Úgy, na... Köszönöm...

Czintos és Samu bácsi is leülnek kétfelől, s nagyon lesik a szót.

TIBÁD ÚR. Szeptemberben egy esztendeje lesz, hogy ki sem tettem a lábamot a házból... De hát most kijöttem, mivel a leányom sorsáról van szó... Milyen a szülő!... Hazahívtam a tavasszal Budapestről, hogy éltem alkonyán legyen mellettem... Otthagyta a szép várost, a kellemet s a csillogást; s itthon biza csak falun vagyunk... Ej lehet gondolni tehát, mily szívesen vette, amikor ismeretséget kötött a kedves Bálint öcsém fiával, ha szabad kedves öcsémnek titulálni.

CZINTOS. Tartom szerencsémnek, Tibád úr.

TIBÁD ÚR. Köszönöm, kedves öcsém... Így már megmondani is könnyebb nekem, hogy a hirtelen halált és a hirtelen házasságot nem tartom szerencsésnek.

CZINTOS. Egyik sem fenyeget jelenleg minket.

TIBÁD ÚR *feljebb emeli a fejét, s csodálkozva.* Bálint öcsém nem tud róla?!

CZINTOS. Nem. Miről?

TIBÁD ÚR. Kálmán megkérte a leányom kezit. A tegnap este. Nincs itthon a fiatal úr?

CZINTOS. Éppen Tibád úrékhoz ment, kicsivel ezelőtt.

TIBÁD ÚR *rögtön feláll, s veszi a kalapot, ami Samu bácsi előtt hever az asztalon.* Akkor megyek, mert kíváncsi szemmel tartani őket... Milyen a szülő!... *Közben kezét fog Czintossal és Samu bácsival, s indul kifelé. Az ajtóból.* Maga mit csinálna ilyenkor, Samu bácsi?

SAMU BÁCSI. Régi szokás, hogy a jég s a tűz ellen harangoznak.

TIBÁD ÚR *köhécselve nevet.* Így lesz a jó apa harangozó... Kimegy.

CZINTOS *Samu bácsira veti a szemét.* Most micsinájjunk, Samu bátyám?! Üssem agyon, vagy maradjon ez is félbe, mint én?!

SAMU BÁCSI. Le kéne ütni a keziről.

CZINTOS *felkapja a fejét.* Micsoda?!

SAMU BÁCSI. A Kálmán keziről a leányt. Elhódítani tőle. Ez volna a legbiztosabb.

CZINTOS *megdöbbenve.* Én?! Én hódítsam el?!

SAMU BÁCSI. Nem te! Micsoda beszéd!?

CZINTOS. Hát ki?

ABA *vidáman bejön.* Készen van a lovaknak a szőnyeg! *Senki sem figyel rá.*

SAMU BÁCSI. Valami úr volna alkalmas. Hozatni kéne egyet, pénzzel.

CZINTOS *eszébe jut hirtelen.* Samu bátyám! Hátha nem hazudott az a tolvaj levélhordó! *Mindjárt Abához.* Aba fiam! Eredj hamar, s nézd meg, hogy nincs-e valaki a nagy diófa alatt, az áléban? Fuss, hamar!

ABA *kiszalad.*

SAMU BÁCSI. Pénzt érne most egy olyan dalia.

CZINTOS. Kálmán is félbemaradna, mint én, ha el találná Zsuzsannát venni... Bótos lenne! Én inkább agyonütöm!...

SAMU BÁCSI. Nem lesz semmi baj. Beléteszünk egy hirdetést az újságba, hogy két hétre keresünk egy szegény bárót.

ABA *örömmel beszalad.* Van!

CZINTOS. Mi van?

ABA. Az áléban valaki.

CZINTOS. Úr?

ABA. Ül.

CZINTOS. Azt kérdem, hogy úri ember-e?

ABA. Olyanforma, mint egy mezei próféta.

SAMU BÁCSI. Hinnye, te! Éppen olyant keresünk! Eredj, s hozd bé hamar! Mondjad neki, hogy a házigazda kéreti szépen.

ABA *vonakodik.*

CZINTOS. No, mi lesz? Még itt vagy?

ABA. Én vonakodom tőle...

CZINTOS. Vonakodol tőle!... Hát ki az ánti lehet, akitől te vonakodol?!... *Samu bácsihoz.* Menjen, s nézze meg! S hozza bé!

SAMU BÁCSI *tenyerébe fű.* Itt lesz, vagy mind a ketten meghalunk!... *Bátran kimegy.*

CZINTOS *néhány pillanatig elgondolkozva tekinget; aztán Aba felé fordulva.* Olyanforma, mint egy mezei próféta?!... S micsinál?

ABA. Ül a padon, mint egy sündisznó... *Mutatja.* Úgy magába bújva, úgy ül.

CZINTOS. S csakugyan tövisei is vadnak, mint a sündisznónak?

ABA *nevet.* Tövisei nincsenek, de annyit láttam, hogy az egész arcáján szakálla van.

SAMU BÁCSI *az ajtón kívül hallatszik a hangja.* Csak tessék bátron! Előre!

ABA. Jönek! *Olyan mozdulatot tesz a jobb ajtó felé, mintha el akarna futni.*

CZINTOS. A Kálmán bátyád szobájába! Ott várj.

ABA *beugrik az ajtón.*

KUND *ugyanakkor nyílik az ajtó s belép. Hasonló termetű, mint Czintos; a haja színe is olyan s a hangja is hasonlít a Czintoséhoz, csak lassabban és meggondoltan beszél. Negyvenhárom éves, de többnek látszik. Bokáig érő és bő porköponyeg van rajta. Kissé gondozatlan, de még egészen ki nem fejlődött „krisztus-szakállat” visel; s nagy, fekete keretes szemüveget. Poros cipő és a köponyeg alatt kopott fekete ruha. Lassan, szelíden, de komikus merevséggel lép be a szobába, tesz néhány lépést előre, s Czintos előtt némán megáll.*

SAMU BÁCSI *a Kund háta mögött áll, nagy várakozással.*

KUND. Nem ismersz, Bálint?

CZINTOS *vizsgálja a szemével, megrázza a fejét.* Nem.

KUND *leveszi a fejéről a sapkát, s egy-két önkéntelen mozdulattal rendezi a haját, ami oldalt van választva, mint a Czintosé. Most sem ismersz?...*

CZINTOS *zavartan. Nem... Most sem...*

KUND. Nem ismered Kund Ottót?!

CZINTOS *egyszerre mind a két karjával a Kund vállához kap, s örömben kitörve. Ottó!... Elérzékenyedve megöleli. Ottó!... Kedves Ottó!... Hirtelen hátrahúzódik egy lépést. Hát ezt nem gondoltam volna... ezt az egyet...*

KUND *palástolva megindultságát. Bocsáss meg... Látni akartalak... Búcsúzni akarok...*

CZINTOS *átöleli Kundnak a nyakát, és Samu bácsi felé fordítja. Négy esztendeig a gimnáziumban osztálytársak voltunk... A legjobb barátok. Testvérek, valósággal ikertestvérek: úgy hasonlítottunk egymáshoz.*

SAMU BÁCSI. Két hétig el sem engedjük az ilyen vendéget.

CZINTOS *rámutat Samu bácsira. Ez az én nagybátyám.*

SAMU BÁCSI. Czintos Sámuel.

KUND. Nagyon örvendek. *Kezet fog Samu bácsival.*

CZINTOS *viszi Kundot az asztal felé. Nem hát... Legalább két hétig... Azt csinálsz, amit akarsz... Samu bátyám, egy kicsi bort az asztalra!*

SAMU BÁCSI *bort s három poharat rak az asztalra.*

KUND *a padkára ül, a tűzhely mellett. Nem iszom bort, nyolc éve már.*

CZINTOS. Bort sem iszol, a köpönyeget sem veted le... Miféle ember vagy te?!

KUND:

„Hol volt, hol nem volt, szakálla volt kender...
Ezen a földön csak vendég az ember...”

Czintos és Samu bácsi összenéznek, hogy ez milyen bolondul beszél.

CZINTOS *az asztal mellett a széket Kund felé fordítja, s leül. Éppen azért, mert csak vendégek vagyunk ezen a földön, szomorúság nincs, bánat nincs! Itt maradsz két hétig, az ábrázolatot egy kicsit rendbeszedjük, megüsmérgődöl egy gyönyörű leánnyal, s a lakodalmat is megtartjuk. Samu bácsi lesz a vőfély!*

SAMU BÁCSI *szintén leül az asztal mellé. Virágot kötök még a fülemre is!*

KUND.

„Esküvő és temetés:
Ugyanegy az a kettő,
Mint kétszer egy az kettő...”

CZINTOS *Samu bácsival megint összenéz; s aztán. Ottó, te költő lettél!*

KUND. Először doktor juris, azután költő, azután filozófus.

SAMU BÁCSI. Ha nem sérteném meg, mennyi fizetéssel jár az a foglalkozás?

KUND. Ráfizetéssel!

CZINTOS *Samu bácsinak magyaráz.* A filozófus: az anyyi, mint bölcslő. Vagyis aki gondolkodik az élet értelmén, s nem jön rá. *Kundhoz.* Nem igaz, Ottó?

KUND.

„Egyszer egy almafa, leveles ágakkal,
Élete értelmét bolyongva kereste.
Amikor visszatért, fekete ágakkal:
Más fákról az alma pirosan nevette.”

SAMU BÁCSI *örömmel, mint a gyermek.* Igen, mert bolyongás helyett teremni kellett volna neki!

KUND. Úgy van, ahogy mondja! Ez a törvény. Aki vétkezik ellene, annak nincs kegyelem! Én mondom ezt, aki elindultam valamikor, leveles ágakkal, és mostan fekete ágakkal tértem vissza... Mialatt Bálint az ő gyümölcsét termette!

CZINTOS. Keserű lenne a nyálad, ha beléharapnál abba a gyümölcsbe, amit én termettem!

KUND *hirtelen felállva, mint ítéletet.* Nincs kegyelem!... Kivágjuk a fát!... Kund Ottó meghal. *Leül.*

CZINTOS. Elég a szomorú beszédből! *Kiált az ajtó felé.* Aba! *Kundhoz.* Egyéb bajunk van nekünk, nem a meghalás. *Az ajtó felé.* Aba!

ABA *már ott áll a szobában.* Tessék.

CZINTOS. Vidámítsd fel ezt az urat! *Kundra mutat.* De úgy, hogy holnap vőlegény legyen belőle!

ABA *behúzott nyakkal elkuncogja magát.* Mit csináljak neki?

CZINTOS. Vakarjad a talpát! Vagy mondj neki verset!

ABA. „A tücsök s a légy lakodalma” jó lesz-e?

CZINTOS. Jó is, talál is. Állj oda, s mondjad ügyesen!

ABA *odaáll Kund elé a középére, meghajtja magát, s mondja.*

A TÜCSÖK ÉS A LÉGY LAKODALMA

Megunta már a tücsök egyedül cirpelni,
Ölelgette a legyet: el akarta venni.
Meg is lett a vigalom, órjas lakodalom.
Odaugrott a hörcsög: násznagy akart lenni,
Mellé ugrott az egér: társa akart lenni.
Gólya volt a pirimás, szunyog a kontorás;
Büdösbogár a bölgös, zöldbéka a flótás,
Dudázott a denevér, farkas fűjt egy nótát;
Eléugrott a majom, s forgatta a pulykát.
Dühbe jött a cinege: megfogta a sörkét,
Cibálta az üstökét, pofozta szegénykét.
A dongó a darázzsal földön verekedtek,
Sohse láttam fullánkot még olyan mérgesnek.
Odaugrott a varjú: bíró akart lenni,
Úgy megvágta egy vén tyúk: föl sem tudott kelni!

Meghajtja magát Kund előtt. Nevetnek, kivált Czintos.

KUND *mosolyogva*. Köszönöm, kedves fiam...

CZINTOS. Jól van, Aba!... Szeptemberben méssz a gimnáziumba: én fizetem! Most pedig elfutsz Tibád úrékhöz! S megmondod Kálmán bátyádnak, hogy jöjjön haza. Szigorúan! S főleg mondd meg Zsuzsanna kisasszonynak, hogy szerencsétlenség a házámban, mert egy kiszáradt fa érkezett, aminek az ágait rügybe kell fakasztani!

KUND *feláll*. Senkivel sem akarok találkozni!

CZINTOS.

Hol volt, hol nem volt, szakálla volt kender;
Ebben a házban csak vendég az ember!

Abához. Eredj, Aba!

ABA *kimegy*.

CZINTOS *még Aba ki sem ment, rögtön feláll, odamegy Kundhoz, és kedvesen a vállára teszi a kezét*. Csak tréfálok, te... Jókedvem van, mert örvendek, hogy eljöttél hozzám... Rég nem találkoztunk... Mennyi ideje is?

KUND. Huszonkilenc éve.

CZINTOS. Akkor te is vidám voltál még, s nem volt szakállad! Ragaszkodol te ehhez az ékes szakálladhoz?

KUND. Aki az élethez nem ragaszkodik, miért ragaszkodnék a szakállához!?

CZINTOS. Úgy is van... Le kell vágni szegényt!

ABA *visszadugja a fejét az ajtón*. Vigyázat, mert Dukáék sírva jönnek!

KUND. Senkivel nem akarok találkozni!

CZINTOS *gyorsan rendez*. Samu bátyám! Vezesse bé a barátomat a szobába! Oda az enyimbe! *Mutatja*. S adja keze alá a borotvát! Hamar!

Samu bácsi és Kund indulnak a bal ajtó felé.

CZINTOS. Samu bátyám!

SAMU BÁCSI *tuszkolja előre Kundot, az ajtóból visszafordul, s nagy szájmozgással*. Mi az?...

CZINTOS. A bajuszát ne!... De a haját egy kicsit... *Mutatja, hogy le kell egy kicsit a Kund hajából vágni*.

VIOLA *negyven év körüli iparosasszony, de modorával és öltözetével előkelőbbre törekszik. Ebben az igyekezetében egy kissé komikus: beszédjében választékos akar lenni, de csak fellengzős; modorában előkelő, de csak mesterkélt. Szalmakalap van a fején. Kopogtatás után mindjárt belép*. Jó napot kívánok, kedves Bálint! Szabad?

CZINTOS. Jó napot. Hogyne. Foglaljon helyet!

IBOLYKA *a Viola tizenhét éves leánya; sovány, félénk és gyámoltalan. Pityeregve jön be az anyja után, kis zsebkendővel törölgeti a szemét*.

VIOLA. Köszönöm, hogy olyan kedves. *Leül az asztal mellé*.

CZINTOS. Mért sír a leányka?

VIOLA. Borzasztó... Kedves Bálint... *Ibolykához*. Na elég, Ibolyka! Most már ne sírj többet! Itt vagyunk: ülj le, és ne sírj többet!

IBOLYKA *még keservesebben szipog, és leül az anyja mellé.*

CZINTOS *leül a tűzhely mellé a padkára*. Tán nem történt valami baj?

VIOLA. Nem tudom, kedves Bálint, magának van-e tudomása arról, hogy az én leányom a tiszta szerelem hálójában vergődik?

IBOLYKA *sír, a zsebkendővel.*

CZINTOS. Borzalom, kéröm szépen!...

VIOLA. Bizony borzalom, mert ha egy ártatlan leányt elcsábítanak...

IBOLYKA *szipogva tiltakozik*. Nem csábított el!

VIOLA. Jobban mondva, ha egy ártatlan leányt hitegetnek.

IBOLYKA. Az igaz!...

CZINTOS. Ki az a csalfa, aki hitegette?

VIOLA. A maga fia, kedves Bálint!

CZINTOS *feláll*. Kálmán?!

VIOLA. Igen, Kálmán úrfi! Aki most megkérte azt a... bótos Zsuzsikát!...

DUKA *negyvenöt éves, vasműves-kovács. Zord, amikor kopogtatás nélkül belép. Előre jön, nyári sapkában, mérgesen megnézi a feleségét és a leányát; aztán Czintos felé. Szervusz, Bálint! Leveszi a sapkáját, kezét fog Czintossal.*

CZINTOS. Szervusz. Ülj le!

DUKA *nem ül le*. Mért bög ez a kisasszony?!

VIOLA. Nem bög, hanem sír. És azért sír, mert indíttatva érzi magát. Egyébként pedig az apja éppen olyan jól tudja az ő szerencsétlenségének az okát, mint az édesanyja!

DUKA. Tudom, de azért ne bögjön! Eleget papoltam, hogy öntudatra kell nevelni!

VIOLA. Papoltad azt is, hogy neveljem a Czintos-fiú számára. Igaz, vagy nem igaz?!

DUKA. Nem tagadom, mert úgy fogtam fel a dolgot, hogy a gazda- és az iparostársadalom tartson össze. Persze azt nem gondoltam, hogy a gazda fia mindjárt hűtlen lesz, mihelyt megérez valami bárószagot...

VIOLA. Bárószagot?... Szobalány volt!

CZINTOS. Ki volt szobalány? *Feláll.*

VIOLA. Tibád Zsuzsika! Ha akarja tudni!

CZINTOS. Hol volt szobalány?!

VIOLA. A pesti báróéknál, lelkem!

CZINTOS *meggyőződéssel Zsuzsanna mellett*. Hazugság! Titkár volt a gyárban.

VIOLA. A báró titkára!... Úgy hívják, lelkem, az ilyen szobalányt.

CZINTOS. Érettségi bizonyítványa van, láttam!

VIOLA *feláll; remegve az indulattól.* Kedves Bálint, ma idejött vendégségbe magához egy koldus, akinek egyetemi végzettsége van!

CZINTOS. Az a „koldus”, aki ma hozzám jött vendégségbe, az az én testi-lelki jó barátom! Zsuzsannát pedig én venném el feleségül, ha egyetemet végeztem volna!

VIRÁG ÚR *Ötvenéves nagybajuszú férfi. Vagy hórihorgas, vagy nagyon kicsi ember: olyan „Háryjános” figura. Kurta csizmában, buggyos nadrágban és zubbonyyszerű kabátkában. Kicsi kalapja van, vagy katonasapkához hasonló fejbeliye. Titokzatosan jön be, mutatóját a száján tarja. Virág tud egy titkot!... Egyszerre ünnepélyesre fordulva, nyújtja Czintosnak a kezét.* Fogadd legőszintébb szerencsekívánatomat, kedves barátom!

CZINTOS. Mely ajkalmóból?

VIRÁG ÚR *mint egy óriási titkot, miközben hordozza az embereken a szemét.* Senki sem tudja még, amit Virág tud... *Ismét ünnepélyesre fordulva, Czintos felé.* Kedves barátom, fogadd legőszintébb szerencsekívánatomat abból az alkalomból, hogy a fiad Tibád Zsuzsikát eljegyezte!

DUKA *a nagy várakozás után.* Csapjon beléd valami a felhőből!

ZSUZSANNA *kopogtat a főajtón, s nyáriasan, úri izléssel öltözve, rögtön belép. Huszonhárom éves, érdekes és értelmes úrilány. Egyénisége nemes, inkább érzéki hatást tesz. Anélkül hogy megállna, előrejön.* Jó estét!

CZINTOS. Jó estét kívánok! *Az asztal mellől egy széket rögtön és nagy készséggel oldalt és előre tesz.* Tessék, Zsuzsanna!

VIRÁG ÚR *rögtön, ahogy Zsuzsanna köszönt.* Kezét csókolja Virág!

DUKA. Jó napot!

VIOLA *némán elfordítja a fejét.*

IBOLYKA *feláll a székről, s mint aki Zsuzsannát csodálja.* Kezit csókolom!

ZSUZSANNA *éppen akkor ül le.* Jó estét, Ibolyka.

VIOLA *Ibolykához.* Nem kezeit csókolom, hanem jó napot!

ZSUZSANNA. Ez a helyes és öntudatos nevelés.

VIOLA. A nevelésből nem veszünk leckét! Indulj, Ibolyka! *Dukához. Vendel! Indul a lányával együtt kifelé.*

DUKA. Jó napot! *Indul a felesége s a lánya után.*

VIRÁG ÚR. Virág is kézcsókkal búcsúzik. *Indulni készül.*

CZINTOS *Virág úrhoz.* Te maradj még, Virág! Beszélni akarok veled. *Elkíséri az ajtóig Dukáékat, beteszi az ajtót utánuk, azután visszajön.*

VIRÁG ÚR *közben Zsuzsannához.* Szabad Virágnak boldogságot kívánni?

ZSUZSANNA. Vajon mi a boldogság, Virág úr?

VIRÁG ÚR. Ha két ifjú szív szereti egymást.

ZSUZSANNA. Kár, hogy másfél nem elég.

CZINTOS *néhány pillanat óta már ott áll Zsuzsannával szemben.* Azt a hiányzó felet majd én kipótolom.

ZSUZSANNA. A család összeadja... *Czintoshoz.* Ha jól mondta kicsi Aba, maga beszélni szeretne velem.

CZINTOS. Jól mondta kicsi Aba. De ha lehetne, előbb ezzel a Virág barátommal akarnék néhány szót.

ZSUZSANNA *feláll.* Hát tessék. *Határozott lépésekkel bemegy a jobb szobába.*

CZINTOS. Ül le, Virág!

VIRÁG ÚR *nagy várakozással leül.*

CZINTOS *Virág úrral szemben áll: érzi, hogy egyre jobban forr valami benne.* Te világi ember vagy: sokat jártál s tapasztaltál. Abban is bízom, hogy amit mondasz, abban nincs pártolás, sem erre, sem arra. Csak az igaz vélemény.

VIRÁG ÚR. Megmondom én az Atyának is, hogy jobbjára felül ül a Fia!

CZINTOS. Az történt, hogy a fiam megkérte ennek a lánynak a kezét. Az apjától, Tibád úrtól. Én ebbe a házasságba nem egyezem belé! Nem akarom, hogy a fiam is félbemaradjon, mint én! Azt akarom, hogy egyetemet végezzen, s úr legyen belőle! Olyan úr, aki hatalmat is tud szerezni a világban s magának jómódot.

VIRÁG ÚR. Emmá beszéd!

CZINTOS. Egyszóval meg kéne akadályozni ezt a dolgot. De hogyan? Samu bátyám azt mondja, hogy keresni kéne valakit, aki a leányt elüti a Kálmán kezitől. Volna itt nekem egy bölcselő vendégem, de azt csüggedtnek nézem erre. Mit csináljak?! Honnét szerezzünk egy ilyen hódítót?

VIRÁG ÚR *feláll.* Én megmondom.

CZINTOS. No!?

VIRÁG ÚR. Te, csakis te!

CZINTOS. Én hódítsam el?!

VIRÁG ÚR. Azt mondja Virág. Szent hittel! Ma is többet érsz, mint a fiad! Erős vagy, eszes! Van szép birtokod! S ebben a nyári özvegységben úgyis örökké fűjsz és prűszkölsz, mint egy paripa. Rajta hát! Horkanj egyet, és szökjél által ezen a virágos bokron is!

CZINTOS *legtitkosabb vágyát érintette Virág úr; s kövéren.* Távozz tőlem, cukros sátán!

VIRÁG ÚR. Egyebet nem mondhat Virág; és ezzel elköszön: Üdv az összes fegyvernemnek! *Kimegy.*

SAMU BÁCSI *az utolsó szóra a bal ajtón belép.* Ki vala, aki kiment?

CZINTOS. Virág. Hát nem üsmeri? *Gondolkozva sétál: látszik, hogy másfelé jár az esze.*

SAMU BÁCSI. Nem látám jól ebben a szürkülésben.

CZINTOS. Ha nem lát jól, gyújtsa meg a lámpát!

SAMU BÁCSI *lámpagyújtás közben.* Hanem ez a mű bölcselő-csitkónk gyenge lesz a terühöz.

CZINTOS. Csendesebben! Itt van. *A jobb ajtóra mutat.*

SAMU BÁCSI *a lámpa meggyúlt; közelebb lépik Czintoshoz.* A kisasszony van itt?

CZINTOS. Ő.

SAMU BÁCSI. Most akarod összeismertetni őket?

CZINTOS. Nem akarom. Megváltozott a szándékom.

SAMU BÁCSI. Jobb is. Nem olyan bölcselő ez, ki vőlegénységre vágyik. *Részvétellel és szereptel.* Falusi ruhát kér, mint a gyermek.

CZINTOS. Hát adjon neki, az enyimből.

SAMU BÁCSI. Olyan lett, mint egy vendiák, így a szakálla nélkül.

CZINTOS. Mindent adjon neki!

SAMU BÁCSI. Én igen, még barackot is. *A bal ajtón kimegy.*

CZINTOS *olyan tartást és arckifejezést vesz fel, mely mutatja, hogy a fiánál csakugyan még különbnek érzi magát. Odamegy a jobb ajtóhoz, és beszél.* Kérem szépen, Zsuzsanna!

ZSUZSANNA *kilép az ajtón.* Már ilyen késő van, hogy ég a lámpa?... *Közben előrejön, s majd leül arra a székre, amelyen korábban is ült.*

CZINTOS. Itt hamarabb alkonyodik, ebben a szobában... Régi a ház, s nem nagyok az ablakok.

ZSUZSANNA. Úgy érzi magát benne az ember, mint egy barlangban.

CZINTOS. Medve barlangjában?

ZSUZSANNA *nevet.* Nem hiszem, hogy ez a Czintos-medve afféle vészmedve lenne... De hát miről van szó?

CZINTOS *szembefordít Zsuzsannával egy széket, s arra lassan leül; s közben, de nehezen indul.* Hát kérem szépen... Itt volt a maga édesapja, aki azt mondta nekem, hogy a hirtelen házasságot nem tartja szerencsésnek.

ZSUZSANNA. S maga?

CZINTOS. Én sem.

ZSUZSANNA. Óvatos a medve... *Kötődve mosolyog Czintosra.*

CZINTOS. Óvatos, de veszedelmes!

ZSUZSANNA *kacag.* Megeszi az embert?

CZINTOS. Ha ingerkedik véle, akkor csak borzolja magát. De ha megsebzí... Akkor mindenképpen megeszi!

ZSUZSANNA *dévajkódva.* S a bocsnak, aki olyan éhes szegény, annak nem ad?

CZINTOS. Nem, mert a bocsnak csalétek az ilyen csemege! Csak nyalakodik belőle, s elpocsékolja, ami kár... De még a kárnál is nagyobb baj, hogy nyalakodás közben megfélejtíti a szülőt, és gondba borítja! Megfeledkezik a világról s a veszedelmekről is, úgyhogy bárki megfoghatja közben, s rabságba viheti!...

ZSUZSANNA. Hát akkor mit egyék szegény bocsnak?

CZINTOS. Egyék gyökeret, amiben benne szunnyad még a fa és a virág. Egyék gyümölcsöt, ami régi és nagy fákon termett... Tanuljon! Figyelje a világot, és ismerje meg az életet!

ZSUZSANNA. Igaz.

CZINTOS. S ne járjon úgy, mint én, aki egy másik csalétek miatt nem tudtam közel férkőzni a világ gyökeréhez, és nem tudtam enni a tudomány gyümölcseiből... Hanem megrekedtem ebben a pusztában, ahol sárban kell cammogni! Mindig sárban... S abba belérekedve, úgy vágyakozni a gátra: magosabbra, mint más! S úgy látni a szivárványt, ami csalogat, mint a tündér...

ZSUZSANNA. Kár magáért.

CZINTOS. Kár, mert ha nem így történik vala, tán én is lehettem volna, künn a világban is, valaki... S akkor borzoló szavak helyett maga is bizonyosan egyebet hozott volna nekem.

ZSUZSANNA. Mit, például?

CZINTOS. Mézet, például!

ZSUZSANNA *beszéd közben, ami tényleg „csaléteknek” hangzik, feláll.* Azt mondják, hogy az ember a halála után új életet kezd. Abban az új életben majd férkőzzék közel a világ gyökeréhez, és egyék a tudomány gyümölcseiből. Én pedig addig tartogatni fogom a maga számára a mézet, s akkor megkapja. Jó lesz?

CZINTOS *mindjárt feláll; s tényleg, mint egy sértett medve.* Nem kértem előleget!

ZSUZSANNA. Pedig szokás... Nem szokás?...

CZINTOS. Lehet, hogy szokás, de szokatlan lesz a folytatása!

ZSUZSANNA. Medve dolga, hogy jut a mézhez...

KÁLMÁN *belép a főajtón.* Hívatott? Itt vagyok!

CZINTOS *a fiához határozottan.* A házasságból nem lesz semmi. Szeptemberben méssz az egyetemre!

KÁLMÁN. Nemzeti követelmény, hogy a tanult magyar fiúknak az üzletet kell művelni!

CZINTOS. Nemzeti követelmény, hogy mindjárt egy pofot kapj! Kísérd haza Zsuzsanna kisasszonyt!

KÁLMÁN. Velem egy hölgy jelenlétében még az apám se gorombáskodik!

CZINTOS *közelebb lép Kálmánhoz és komolyan.* Veled az apád nem gorombáskodik, hanem neked parancsol. Te bocs!

ZSUZSANNA. Teljesen igaz. Jöjjön, Kálmán, s kísérjen haza!

KÁLMÁN. Jól van. Folytatása majd következik!

ZSUZSANNA *kezet fog Czintossal; s melegen, igazán lélekből.* A viszontlátásra! Nem fogom elfelejteni ezt a rövid beszélgetést. Jó éjszakát!

CZINTOS. Én sem. Jó éjszakát!

KÁLMÁN *az apjához.* Mi még találkozunk!

CZINTOS. Sokszor.

Zsuzsanna és Kálmán kimennek.

CZINTOS *odamegy a székhöz, amelyen Zsuzsanna ült; annak a támlájára teszi két tenyerét, meghajolva néhány pillanatig gondolkodik. Aztán a helyére teszi az asztal mellé a széket; s a magáét is. Rögtön odamegy a bal ajtóhoz, és halkán kopogtat. Ottó! Kissé megnyitja az ajtót. Ottó!! Jobban benéz, a szobában sötét van. Samu bátyám! Az ajtót visszahúzza, nyomban kinyitja a főajtót és kiált. Samu bátyám!!*

SAMU BÁCSI *még künt, de közel. Itt vagyok. Belép.*

CZINTOS. A bölcslő hol van?

SAMU BÁCSI. Nyilván a szobában.

CZINTOS. Oda beszélék, de nincs ott.

SAMU BÁCSI *a bal szoba ajtaján behajolva. Bölcslő úr! Megnyugtatólag Czintosnak. Biztosan csak kiment egy kicsit. A bölcslő sem tündér...*

CZINTOS *miközben leül a tűzhely mellé a padkára. Sok volt ebből a napból...*

SAMU BÁCSI. Még nincs vége. Mit végeztél a jegyesekkel?

CZINTOS. Kálmánnak megmondtam, hogy nem házasodunk. A kisasszonynak pedig... *Rajongva.* Micsoda lány az, Samu bátyám! Kacag és lüktet, mint egy csillag!...

SAMU BÁCSI. Gondoltam is, hogy összeállunk négyen, s mégis elvesszük.

CZINTOS. Négyen? Kik négyen?

SAMU BÁCSI. Hát én s te; Kálmán s Aba.

CZINTOS. Könnyű magának tréfálni, de engemet megsebzett! Neki is csak falusi gazda voltam! Aki kívül van a kerítésen! S ők bent, az urak... De türtem, hogy sebezzem. Türtem, de egyszer eljön az idő, s akkor felrúgom a kerítést! S tűzre vetem!...

SAMU BÁCSI. Szivárványból van az a kerítés.

CZINTOS. Majd kitudódik, hogy miből van. Csak annyit mondok... *Tenyerébe hajtja a fejét.* Annyit csak... Most... *Hirtelen eszébe jut.* A bölcslő nem jött még vissza?

SAMU BÁCSI *csak a nyitott ajtó felé fordul, Bölcslő úr! Csepp szünet után.* Nem jöve még.

CZINTOS. Mit beszélt magával?

SAMU BÁCSI. Kedvesen beszélgetett. Gyermekes, kedves ember szegény. Eléadta nekem, hogy a lélek nem hal meg, csak a test. Mert a lélek tovább vándorol a földön, s más testi alakot vesz fel mindjárt. Aki érdemesen élt, az felfelé menyen; s a hitvány lélek lefelé.

CZINTOS. Nagy forgalom van akkor!

SAMU BÁCSI. Nagy.

CZINTOS. S felvette a falusi ruhát?

SAMU BÁCSI. A fel! Azt mondta, hogy felkészíti, s gyakorolja magát a jövő életre. Nem akarja többet a lelkét úri emberbe tenni, mert az urak elhitványodtak, s nem tudnak segíteni a világon. Inkább falusi ember kívánczik lenni, mert a világ megjavítását csak az egyszerű dolgos emberektől lehet várni.

CZINTOS. S már előre nekiöltözködött!?

SAMU BÁCSI. Hittel tette!

CZINTOS. Egyebet nem beszélt?

SAMU BÁCSI. A környéket kérdezgette; s különösen a folyót, hogy hol milyen mély.

CZINTOS *felemeli a fejét s gyanakvással.* A folyót? Azt, hogy hol milyen mély?

SAMU BÁCSI. De tüzetesen!

CZINTOS. Nézze meg még egyszer azt a szobát, lám!

SAMU BÁCSI *indul.* Eddig csakugyan visszajöhetett volna... *Belép a bal szobába, s meggyújt egy gyufát.* Nincs az itt! Csak a ruhája s a köpönyege; s itt a sapka s azon a szemüveg... S né: itt egy levél!

CZINTOS *rögtön feláll.* Levél?!

SAMU BÁCSI *már hozza egyik kezében a levelet, a másikban a sapkát s a szemüveget.* Neked szól a levél, né!

CZINTOS *mohón, rossz sejtelemmel átveszi a levelet.* „Czintos Bálintnak...” *Felnyitja és átfutja a levelet; s zavart, döbbent arccal.* Nem értem!... Halljon ide, mit írt! *Olvassa.* „Gát alatt örvény, abban van a törvény. Kund az örvényben, megújul a törvényben.”

SAMU BÁCSI. Jaj, te: az belészökött a vízbe!

CZINTOS. A vízbe?! Miket beszél maga?!

SAMU BÁCSI. Hogy van írva ott az örvényben?

CZINTOS *olvasva.* „Kund az örvényben, megújul a törvényben.”

SAMU BÁCSI. No! Hát ezt magyarázta nekem, hogy ő a halálban megújul. S a gát alatt, azt kikérdezte... *Néznek egymásra.* Ó, szegény... Istenem, milyen a hit!... Ott mély a víz, a gát alatt az örvényben! De hátha... *Hirtelen iramodni akar kifelé.*

CZINTOS *rákiált.* Hova megy?!

SAMU BÁCSI. Hátha még elérném.

CZINTOS. Ne menjem Úgyis késő. S így akarta, megfontolt szándékkal. *Meg fogja Samu bácsinak a karját, s vezeti visszafelé.*

SAMU BÁCSI. Eressz! Hátha még elérném!

CZINTOS *ingerülten.* Mondtam, hogy itt marad! *Elveszi Samu bácsitól a szemüveget.* Ezt itt hagyta... *Nézi s felteszi magának.*

SAMU BÁCSI. A sapkát is itt, s minden ruháját.

CZINTOS. Inget is mást vett?

SAMU BÁCSI. Mást. S alsót is. A félünnepi ruhádót s a kurta csizmát. Csak kalapot nem tett, de az ujjast felvette.

CZINTOS. Az ujjast? Annak a zsebiben volt a vágatási engedély!

SAMU BÁCSI. Azt hiszik, hogy te vagy, amikor napvilágra kerül! Minden a tiéd rajta s az ujjas zsebiben a vágatási engedély! Hamar jelenteni kéne!

CZINTOS. Jelenteni?... *Felteszi a sapkát is.*

SAMU BÁCSI. Ezzel a végzőlevéllel együtt.

CZINTOS. A levéllel együtt?! *Nézi a levelet.* Igen, ezt a levelet jelenteni fogjuk. De nem idegennek, hanem az Istennek!... *Gyufával meggyújtja a levelet, s úgy égve a szabad tűzhelyre veti.* Nézze, Samu bácsi! Nem olyan az égése, mint egy szivárvány-tojás?

RÓZSA NÉNI *táncból jövet belép a főajtón.* Ismét verekedés vala a táncban.

CZINTOS *amint észreveszi; hogy nyílik az ajtó, lekapja a sapkát és a szemüveget; s gyorsan Samu bácsihoz.* Egy szót se, hogy mi történt! *Rózsa nénihez.* Rózsa ángyó! Mint a sebes szél, Duka s Virág úr jöjjenek ide! Hamar!

RÓZSA NÉNI. Jó, fiam, jó. *Gyorsan kimegy.*

CZINTOS *elfojtott izgalomban sétál néhány lépést, nyugtalan, a szeme rebeg.* Samu bátyám! Volt nekünk szakállunk is, ugye?

SAMU BÁCSI. Szakállunk?!

CZINTOS. Nézze meg! Kell legyen valahol. Amiben Kálmán a szerecsen királyt játszotta, karácsonykor!

SAMU BÁCSI. Az akkor a Kálmán dobozában lesz.

CZINTOS. Nézze meg!

SAMU BÁCSI *bemegy a jobb szobába, nyitva hagyja az ajtót. A dobozban kell legyen... Mert csakugyan volt... Matat a szobában.* No, itt van! *Fekete szakállt és bajuszt hoz: színe, mind a Kund szakállá volt, csak hosszabb a szőre.*

CZINTOS *azalatt felteszi ismét a sapkát és a szemüveget. Tartásban és mozdulatokban is Kundot utánozza. Ahogy meglátja a Samu bácsi kezében a szakállat, mohón.* Adja ide! *Rálehel, nyálazza: s izgatottan felteszi a szakállat s a bajuszt.*

SAMU BÁCSI *borzongva.* Kísértet vagy, Bálint! Éppen olyan lettél, mint a bölcselő! Jaj, borzalom!...

CZINTOS. Nem hosszabb egy kicsit a szakáll?

SAMU BÁCSI. Egy kicsit. De borzalom!

CZINTOS *már a szekrény függőnye mögül elővett egy ollót, s odaadja Samu bácsinak.* Egy kicsit vágjon le belőle. De ne sokat!

SAMU BÁCSI *vágja.*

CZINTOS *közben.* Samu bátyám! Maga, ugye hűséges emberem nekem?

SAMU BÁCSI. Tudod, mért kérdezed!

CZINTOS. Hát ezt a játékot megcsináljuk! Érti? Ezt a nagy játékot! Mindenkinek megadom, amivel tartozom! Érti?! Zsuzsanna is megkapja a leckét, azt az egyet mondom! Csak maga olyan legyen, mint a sír! A bölcselő elutazik, de én az örvényben halott leszek!

SAMU BÁCSI *az olló megáll a kezében, megdöbbenve.* Mit beszélsz?

CZINTOS. Én az örvényben halott leszek. De csak hetek múlva szabad engemet ott megtalálni! Minél később! S akkor szépen eltemetnek! Rezesbandával! Megértette?

SAMU BÁCSI *még jobban megdöbbenve.* Átal akarsz menni a szivárvány alatt?!

CZINTOS. Átal! De visszajövök!

SAMU BÁCSI. Ne menjen el az eszed, Bálint!

CZINTOS. Maga itt a gazda vagy én?!

SAMU BÁCSI. Te vagy.

CZINTOS. Akkor úgy lesz, ahogy mondom! Megértette?!

SAMU BÁCSI *megadással*. Jó.

Künn jövés zaja, majd kopogtatnak.

CZINTOS *lekapja a szakállát, a bajuszát, a sapkát és a szemüveget: azokat a zsebébe gyúrja.*

Rózsa néni, Duka és Virág úr belépnek.

RÓZSA NÉNI. Éppen hozta őket ide a hír, hogy a jegyesség elromlott.

CZINTOS. Üljetek le! *Rózsa nénihez*. Rózsa ángyó! Fogja bé János a lovakot, a kocsiszekérbe! A bölcselő vendéget el kell vinni az állomásra! Hamar! S álljon a szekér ide az ajtó elé!

RÓZSA NÉNI. Jó, fiam, jó. *Gyorsan kimegy.*

CZINTOS *elszántan, mint aki szerelmi bánat miatt egy kicsit meg van zavarodva*. Üljetek le! *Látja, hogy már ülnek*. Úgy. Jól látsz azon a helyen, Duka?

DUKA. Jól.

CZINTOS *közben a szekrény függőnye mögül tintát, tollat és papírt vesz elő, s odateszi Duka elé az asztalra*. Írjad! Végrendelet!

DUKA. Mi a fenének kell neked végrendelet?!

CZINTOS. Arra kértelek, hogy írjad!

DUKA. Jó. *Írja*. „Végrendelet.”

CZINTOS *járákálva, elszánt izgalommal diktálja, néha sóhajt*, „Czintos Bálint, negyvenöt éves községünkbeli birtokos, saját akaratából és józan megfontolással, a mai napon, a következőképpen végrendelkezett, előttünk. Minden ingó és ingatlan vagyonát, azoknak tulajdonjogát és haszonélvezetét, az ő egyetlen testi-lelki barátjára hagyja: név szerint Kund Ottó doktor költőre és bölcselőre, kinek előneve Kundi. Ennek az elhatározásnak indoka gyanánt szolgáljon az a körülmény, hogy a fentnevezett Kund Ottó nemcsak szeretett osztályos társa volt a gimnáziumban a végrendelkezőnek, hanem úgyszólván ikertestvére, lévén testben és lélekben ők egészen hasonlatosak egymáshoz.” *Csend, nagyot sóhajt.*

DUKA *nagy körmölés után mondja az utolsó szót*. - „egymáshoz.”

CZINTOS. Vége. *Odahajlik a papír fölé, s miközben ráírja, hangosan mondja*. „Fenti végrendelezést a saját írásommal is megerősítem. Czintos Bálint.” *Máshova írja s mondja*. „Dátum. Előttünk, tanúk előtt.” *Rászól Dukára és Virágra*. Írjátok alá!

Előbb Duka, azután Virág úr aláírja.

DUKA. Ezt komolyan gondoltad, Bálint?

CZINTOS. Ahogy mondtam, s te írad.

VIRÁG ÚR. Nem szeretem, ezt a dögöt.

CZINTOS *miközben a levegőben lobogtatva szárítja, s majd összehajtogatja a végrendeletet*. Egyik szereti, másik nem szereti... *Sóhajt*. Ilyen az élet... Főleg a szerelemben s a halálban... *Átnyújtja a végrendeletet Samu bácsinak*. Adja át a bölcselőnek, utazás előtt! Amikor kijön a szobájából. *A bal szobára mutat*. Tőlem esetleg el sem fogadná... S mondja meg neki, hogy el

kellett hirtelen mennem, Tibád úrékhöz... Bocsásson meg... *Kezet fog Dukával.* Köszönöm, Duka! *Kezet fog Virág úrral.* Köszönöm, Virág! *Gyorsan, zilált állapotban kimegy.*

Mind döbbenve, kérdő szemekkel néznek utána s majd össze.

VIRÁG ÚR. Ne eressze el, Samu bácsi! Ilyen felindult lélekkel! Vissza kell hívni!

Duka s Virág úr egyszerre felállnak, mintha Czintos után akarnának menni.

SAMU BÁCSI *Duka s Virág elejébe áll.* Egyet se lépjete! *Haragszik Czintosra.* Menjen, ha bolond!... Úgysem lehetne, még szólni sem neki... Ti nem ismeritek: még ölni is képes volna, ilyenkor!

DUKA. Tulajdonképpen mi baja van?

SAMU BÁCSI. Mi baja van?!... Mi baja van a vasnak, amikor megtüzesedik?!

VIRÁG ÚR. Szamár vagy, Duka!... Virágot kell kérdezni, csak Virágot! Minden ilyen dologban!... Mert csak a Virág szeme látja, úgy veszem észre, hogy a szerelem ütött Bálintba belé... De mint a villám!

SAMU BÁCSI. Meglehet, hogy az dülá fel, a szerelem... Azt mondom, hogy adjunk hálát az Istennek, akik már öregecskék vagyunk...

VIRÁG ÚR. Ezt a hálaadást én még nem tudnám tiszta lélekkel végezni.

Künn szekérsörgés, lovak csengetnek.

DUKA. Itt a szekér! Szólni kell a bölcselőnek, Samu bácsi!

SAMU BÁCSI *odamegy a bal ajtóhoz és kopogtat.* Bölcselő úr, itt a szekér!

CZINTOS *szakállban és szemüveggel, s a hosszú köpönyegben kilép a szobából; beszédben és mozdulatokban is utánozza Kundot.*

VIRÁG ÚR *amint „Kund” kilép, összecsapja a bokáját.* Virág János vagyok, nyugalmazott őrmester!

DUKA *meghajlik.* Duka Vendel, vasműves.

CZINTOS. Kund Ottó, doktor juris, költő és filozófus.

VIRÁG ÚR. Bálint barátomnak el kelle szaladnia hirtelen, de itt hagyott a filozófus úrnak egy fontos írást.

SAMU BÁCSI *átnyújtja a végrendeletet Czintosnak.* Tessék vigyázni rá, s még jobban saját magára! S imádkozzék minden reggel!

CZINTOS *meg sem nézi az írást, zsebébe teszi; utána egy cédulát nyújt át Samu bácsinak.* Itt az én címem! Hőn üdvözlöm szeretett Czintos barátomat!

JÁNOS *kezében ostorral az ajtóban megjelenik.* Mehetünk, nagyságos úr!

CZINTOS *indul.* Az ég legyen önökkel!

Függöny

MÁSODIK FELVONÁS

Szín: a Czintos féle házban ugyanaz a szoba, mint az első felvonásban. A bútorok is ugyanazok. Nem rendetlenül, de kissé mégis „megbomolva” állnak most ezek a bútorok. Sivár a szoba. Valahogy érezteti, hogy aki benne lakott, már nincs. Különbözik a gyászt látható jelek is mutatják. Így például a Czintos Bálint képe és a búzakoszorús oklevél gyászszalagos keretben csüng a falon. A tükör gyászlepellettel van letakarva. A főajtóra pedig, kívül, nagy szomorú-jelentést szegeztek ki, amely igen feltűnően látszik, ha nyitva van az ajtó vagy amikor kinyitják.

Az asztal fehér abrosszal van letakarva, de az abrosz hímzése és szegélye fekete.

Öt hét múlva az első felvonás után. Vasárnap, délután öt és hat óra között. Őszre járó szomorkás idő van. A szél felhőket hajt, s a felhők vonulása szerint a fény és a ború váltakozik; a messzi hang és a zaj pedig a szél járása szerint, néha behullámszik a szobába s máskor elhal.

Mielőtt a függöny felmegy, messziről és hullámosan temetésre szól a falusi fúvós zenekar. Kicsi idő múlva a zene szava mellett, szintén messziről és hullámosan, fel-felmerülve hallatszik a halottkísérő gyülekezeti gyászenéje.

Ki ragyogni látod élted csillagát,
Halljad a természet hathatós szavát!
A gyenge és erős, féltékeny és a hős
Meghal egyaránt...

Az ének végén lassan szétmegy a függöny, de a fúvós zenekar még szól. A színen, ebben a pillanatban, nincsen senki; és látszik a nyitott ajtón keresztül, hogy a szél felhőhajtása szerint a fény és a ború váltakozik.

BERTA csinos és eleven fiatal falusi menyecske; a ruhája nem gyászos, hanem inkább vidám; a fejkendője menyecskésre van kötve. Bejön a bal szobából: metszett szép üvegben italt hoz, egy hosszúra sült kalácsot és poharakat. Egyenesen az asztalhoz megy, hogy ott elrendezze, amit hozott.

Abban a pillanatban, amikor Berta az asztalhoz érkezik, elhallgatnak a fúvós zenészszerzők. De utána, s mialatt rendezi az asztalt, a nagy csendben az a dübörgés hallatszik, amikor göröngyök hullanak a koporsóra. Felszakad egy síró hang is, s nyomban utána több.

FECSKE belép a nyitott főajtón, hóna alatt a kézbesítő könyvvel; s láthatólag ijesztési szándékkal, hivatalos hangon kikiáltva. Sürgöny!

BERTA a hangra nagyon megrebben és hátrafordul. Nem szégyelled magad?!

FECSKE ártatlan arccal. Csak sürgönyt hoztam!

BERTA. Kinek?

FECSKE. Egyet a Kund-örökösnek. Egyet pedig az egész Czintos-családnak. Körülnéz. De egyet sem látok Czintos-félt.

BERTA. Most temetik a család fejit.

FECSKE. János is temeti? Ártatlan kedvesed!

BERTA. Neki is gazdája volt Czintos Bálint.

FECSKE *beteszi az ajtót.* Akkor hát, ha nem csal vidám eszem, te most egyedül vagy az egész házban.

BERTA. Még ebben a percben egyedül.

FECSKE *közben hízelegve megközelíti Bertát, s hirtelen lekapja fejéről a kendőt.* Zálog! Ki kell váltani!

BERTA. Ne ízetlenkedjél egy halottas háznál! Add ide a kendőt! S távozz!

FECSKE. Ügyelj, mert hivatalos emberrel beszélsz! Kiváltod-e a zálogot vagy nem? Felelj!

BERTA. A kendőt add ide! A sürgönyöket pedig tedd le az asztalra! S eredj! Bármelyik percben itt lehetnek, s főleg János!

FECSKE. Jánosnak is marad. Gyere! Mint a szellő, csak olyan legyen a csók... Hamar, no! *Erőszakkal akarja megszerezni a csókot.*

BERTA. Ülj szépen! *Védekezik.* Halottas háznál!... Pogány!...

JÁNOS *temetésről érkezve, belép.* Ti itt micsináltok?!

BERTA. Fecske sürgönyt hozott.

JÁNOS. S oda van címezve, a te szádra?!

FECSKE *a kézbesítőkönyvből, serény igazolásul, mind a két sürgönyt felmutatja Jánosnak.* „Czintos-család!” „Ottó Kund.” Látod-e, kettőt is hoztam, szeretett barátom! *Hangot váltva, kedveskedve.* Ha nem sértenélek meg, a temetésnek vége van?

JÁNOS. Vége. S neked is!

FECSKE. Minő hang ez egy hivatalos emberrel szemben?!

JÁNOS *miközben gyorsan kiveszi s kinyitja a nagy bicskáját.* Nem hang, hanem bicska!

FECSKE *abban a pillanatban a szívéhez kap, s elvágódik a földön; estében a kendő kirepül a kezéből.*

BERTA *megijedve szörnyen.* Jaj, Istenem!... Jaj, Istenem!...

JÁNOS *megdöbbszent arccal visszateszi a bicskát, és odahajolva vizsgálni kezdi Fecskét.* Nem tudtam, hogy szívbajos... Sohasem mondta... Te, Berta, ez nem is szuszog!... Jézus Mária!...

BERTA *kétségbeesve.* Rázzad, János!

JÁNOS *mozgatja Fecskét.* Fecske! Hallod?!... Ezt heába rázom...

Felegyenesedik, olyan arccal, hogy Fecske meghalt.

Temetésről jövet, nagy gyászos szomorúsággal egymás után jönnek be: elől Samu bácsi egyedül, utána Duka és Virág úr; s hátul Aba támogatja Rózsa nénit, aki gyászos zsebkendővel a szeme előtt, nagy fájdalomában sír. Ahogy bevezeti Aba, az ajtó is nyitva marad.

SAMU BÁCSI *nagy csodálkozással.* Hát itt mi van?!

JÁNOS. Szerencsétlenség történt.

BERTA *arcát a fejkendőbe temeti, amit felvett volt a földről; és szipog.*

Duka és Virág úr ámulva állanak meg. Rózsa néni azonban, az Aba vezetése mellett, a padkához megy a tűzhely mellé; s ott Abával együtt leül.

SAMU BÁCSI. Szerencsétlenség?! Hogy?! Ki csinálta?!

JÁNOS. Berta miatt... Nem tudtam, hogy ez a szerencsétlen Fecske szívбайos... Mikor a bicskát meglátta, egyszerre így járt... De hirtelen!

VIRÁG ÚR *odalép Fecskéhez, s a szíve dobogását és az érverését vizsgálja lehajolva; aztán felállva, mint egy orvos.* Bizony, ez meghót.

FECSKE *abban a pillanatban, a kézbesítőkönyvvel a hóna alatt, villámgyorsan felugrik, és a nyitott ajtón úgy kiszalad, mint a nyúl.*

Mindenki ámulva néz Fecske után.

ABA *az ugrásra előrefutamodott, ártatlan örömmel a nagy mulatságban.* Csak játszott!...

RÓZSA NÉNI. Ki játszott, Aba fiam?

ABA *miközben megy vissza Rózsa nénihez, hogy ismét leüljön melléje.* Fecske tette magát, hogy meghót: osztán úgy kifutott, mint a nyúl!

RÓZSA NÉNI *keservesen.* Bezzeg Czintos Bálint nem tette magát, hanem véglegösön meghót...

SAMU BÁCSI. János, János... Nem szégyelled, vén szolga létedre!?

JÁNOS. Én? Hát én mit hibáztam?!

SAMU BÁCSI. Ne kérdezd, hanem menjetek.

JÁNOS. Gyere, Berta! Menjünk innét, ahol más vétkezik, s nekünk kell szenvedni... *Miközben indulnak kifelé ketten.* De hadd el, Fecske, mert másodszor nem szököl fel... *Bertával együtt kimegy, behúzzák maguk után az ajtót.*

SAMU BÁCSI *a vendégekhez.* Üljenek le!

DUKA. No, Virág! Ül le, úgy is, mint halottkém. *Leül az asztal mellé.*

VIRÁG ÚR *miközben szintén leül az asztal mellé.* Kutya legyen, ha ez a tolvaj Fecske nem volt meghalva! Én már láttam egyszer ilyent!

SAMU BÁCSI. Tölts, Aba! A gyászszos vendégeknek! *Ő is leül.* S nekem is.

ABA *tölt; s hol a vendégekhez figyelmes, hol Rózsa nénihez.*

VIRÁG ÚR. De sőt olyan eset is történt az én ifjú koromban, hogy egy hegyi tóban nagy szőrös tetemet találtak. A körorvos ügyesen megvizsgálta, azt mondta: ebbiza senki más, mint az a szerencsétlen koldus, aki néhanapján szokott arrafelé járogatni. A község muszájból eltemette a koldust, aki harmadnap megjelent a faluban, s kéregetni kezdett.

SAMU BÁCSI. Bizonyosan mást temettek el helyette!

VIRÁG ÚR. Egészen mást, mert egy nagy szőrös medvét.

DUKA. Kutya légy?!

VIRÁG ÚR. Mikor hazudtam én, Samu bácsi?

SAMU BÁCSI *nagy szomorúsággal.* Mindig tartózkodtál a hazugságtól. Azért szeretett szegény Bálint öcsém.

RÓZSA NÉNI *keservesen.* Jaj, be rettenetös!...

SAMU BÁCSI. Ne sírj, Rózsa!

RÓZSA NÉNI. Nem sírok.

VIRÁG ÚR *gyászosan meredezve s nagy sóhajrással.* Bizony ilyen az élet... Mindnyájunknak eljön egyszer az óra... Bálint már megtette az utat, amivel tartozott... *Felemeli a poharat.* Nyugodjék békességben!

SAMU BÁCSI. Isten állítsa jobbra felől!

DUKA. Tisztelet s becsület emlékének.

Mind felhajtják az italt.

SAMU BÁCSI *Rózsa nénihez az ivás után.* Immár ne sírj, Rózsa!

RÓZSA NÉNI. Nem sírok. *Sír.*

FECSKE *belép, s hivatalos hangon.* Sürgöny!

SAMU BÁCSI. Ne is lássalak!

FECSKE. Bizonyisten sürgöny jött, Samu bácsi. Két darab!

SAMU BÁCSI. Hozd ide!

FECSKE *a kézbesítőkönyvet az asztalra teszi, s belőle kiveszi egymás után mind a két sürgönyt.* Czintos-család: ez az egyik. Ottó Kund: ez a másik.

SAMU BÁCSI. A nagyságos Kund Ottó még nem jött meg, de várjuk. Ezt a másikat pedig éppen ő küldhette, a Czintos-családnak. Most érkezett, ez a másik?

FECSKE. Nem éppen most.

SAMU BÁCSI. Hát?

FECSKE. A tegnap este.

SAMU BÁCSI. Te tolvaj tetszhalott! Hát most hozod ide?! Hol kell alája írni?

FECSKE *mutatja.* Itt kéne, de baj van.

SAMU BÁCSI. Mit beszélsz?

FECSKE. Baj van, mert a sürgöny nem magának szól, hanem a Czintos-családnak. A késedelmet is ez okozta, mert tanácskozni kellett, hogy kinek adjuk oda.

SAMU BÁCSI. S hogy végeztetek?

FECSKE. Úgy, hogy akinek szól. A Czintos-családnak! De hol a család? *Körülnéz és számol.* Samu bácsi, Rózsa néni, Aba. Hol van Kálmán úrfi?

DUKA. S ha az egyik családtag Amerikában volna, véletlenül!?

FECSKE. Akkor haza kéne hívni, ha fontos a sürgöny.

SAMU BÁCSI. Ne bolhászd, hanem add ide! Hol kell alája írni?

FECSKE *a sürgönyöket a könyvbe csapja, s a könyvet a hónya alá.* Nem adhatom! Szabálytalanságot nem csinállok, inkább még egyszer meghalok!

SAMU BÁCSI. Eredj, Aba! S hívd bé Jánost!

FECSKE *gyorsan a könyvet kinyitva Samu bácsi elé teszi, s a ceruzát megnyálazva a kezibe adja.* Itt írja alá! Hamar!

SAMU BÁCSI *aláírja.*

FECSKE *a sürgönyöket odadobja Samu bácsinak, s gyorsan kimegy.*

VIRÁG ÚR. Hamar itt hagyá a sürgönyöket!

SAMU BÁCSI *kibontotta az egyiket s olvassa.* „Vasárnap déli vonattal érkezem. Állomásra kocsit kérek. Temetéssel okvetlen várjanak meg. Kundi Kund.”

DUKA. Ma van vasárnap!

VIRÁG ÚR *kivette a nagy óráját, s nézi.* Mégpedig nem dél, hanem délután félhat!

SAMU BÁCSI *feláll.* Jaj, azt a nemjóját!... Ez melléje ment, ez a sürgöny... Ott várhatott szegény az állomáson, déltől fogva...

DUKA. Hat kilométer ide.

VIRÁG ÚR. Ott van az még most is!

SAMU BÁCSI. Aba, fuss hamar, s mondjad Jánosnak hogy fogja bé a lovakat, s induljon az állomásra!

ABA *kifut.*

VIRÁG ÚR. Micsoda bánata lesz szegénynek, hogy sürgönyözött nekünk, s a temetéssel mégsem vártuk meg!

DUKA. Küldött volna névre szóló sürgönyt, egy tanult ember!

ABA *beszalad.* Jön!

SAMU BÁCSI. Kicsoda?

ABA. Az úr!

RÓZSA NÉNI *sírni kezd.*

SAMU BÁCSI. Osztán ne sírj, Rózsa!

RÓZSA NÉNI. Nem sírok. *Sír.*

KUNDI KUND *kopogtat az ajtón.*

SAMU BÁCSI. Szabad, kéröm szépen.

KUNDI KUND *tempósan, rettentő porosan belép.* Jó napot kívánok! *Az ajtón belül megáll, hogy letegye a kezéből a rossz kuffert; s hogy lerakja az óriási gyászkoszorút is, melyet a nyakába akasztva vállon hozott, s amelyen két szárnyban széles fekete szalag lóg, arany írással. Szakálla van; nagy fekete keretes szemüvege, porköponyege s alatta fekete ruhája: éppen, mint Kundnak, amikor az első felvonásban megérkezett. Csokorra kötött fekete nyakkendőt visel. Mozgásban, hangban, viselkedésben is meglepő természetességgel játssza Kundot.*

Mindenki feláll, amikor Kundi Kund belép. Aba a padka mellett marad állva. Duka pedig az asztal mellett. Virág úr menne is, nem is a vendég felé, aztán egy kicsit oldalra húzódva vár.

SAMU BÁCSI. Isten hozta nálunk! *Rögtön, de a gyászhoz illő tempóval megindul Kundi Kund felé.*

VIRÁG ÚR. Isten hozta, uram!

RÓZSA NÉNI *pityeregve siet Kundi Kund el elejébe, még Samu bácsi előtt hozzá érkezik, s szorongatni kezdi a bal kezét, mintha csókolgatni akarná.* Jaj, ez a gyász... Jaj, ez a fájdalom...

SAMU BÁCSI. Tegyük le ide ezt a kuffert! *A fal mellé teszi.* Ezt a koszorút is... No, a fejt is egy kicsit! *Ügyeskedik, hogy a Kundi Kund fején keresztül levegye a koszorút, s mivel nem megy egészen könnyen, Rózsa nénihez.* Szakadj el már a karjától, Rózsa, hogy tudjuk megszabadítani ettől a gyászkarikától! *Sikerül.* Úgy, no... Ezt is ide letesszük... *Porolja a koszorú szalagját.* Egészen bélepte az írást a por... *A kuffer mellé támasztja a koszorút.*

KUNDI KUND *mozdulatokkal rendezi a fejét, a vállát s derekát, miután megszabadult a terhektől.* Por van az úton... Fújja a szél a port... Rá az emberre...

SAMU BÁCSI. Tessék az asztal felé! *Egyengeti Kundi Kundot az asztal felé.*

VIRÁG ÚR *vége elérkezettnek látja az időt: összeüti a bokáját.* Virág János vagyok, nyugalmazott őrmester.

KUNDI KUND *Csak mutatja a kezét Virág úrnak.* Találkoztunk már.

VIRÁG ÚR. Futólag.

SAMU BÁCSI *rámutat Dukára.* Ez a derék ember Duka Vendel, helybéli kovács és vasműves.

KUNDI KUND *kezet nyújt Dukának, de feleútjáról visszahúzza.* Kundi Kund, doktor juris, költő és filozófus.

DUKA. Örvendek, hogy van szerencsém. *Sután lóg a keze.*

KUNDI KUND *Abára néz.* S ez a fiúcska? *Odalép Abához.*

SAMU BÁCSI. Az onokám, kérem szépen. *Abához.* Mondd meg ügyesen, hogy hínak?

ABA. Czintos Aba, a nagyapó szolgálatára.

KUNDI KUND. Nem az enyémre?

ABA. Nem, mert Aba odatartozik Sámuelhez.

KUNDI KUND. Igaz. A harmadik magyar király.

SAMU BÁCSI. No, Sámuelnek futárja: eredj hamar, s jelentsed Kálmán bátyádnak, hogy az örökös megérkezett. Ott van az úrfi bátyád Tibád úréknál!

ABA. Jó. *Indul kifelé.*

SAMU BÁCSI. Fecskének is megmondhatod, hogy a „Kund Ottó” sürgönyt visszahozhatja, mert a címzett körünkbe érkezett. *Rózsa nénihez.* S te Rózsa, készíts hamar az úrnak valami üdeséget! Teát neki!

Aba és Rózsa néni kimennek.

SAMU BÁCSI *Kundi Kundhoz.* Tessék leülni szerény asztalunkhoz!

VIRÁG ÚR. Akár a sajátjának is mondhatja.

SAMU BÁCSI. Azt a köpenyeget... *Leveszi Kundi Kundról a köpenyeget, s a padkára dobja.*

KUNDI KUND. Köszönöm szépen. *Leül.* Az urak is, tessék leülni!

VIRÁG ÚR. Köszönjük szépen.

Mind leülnek, de tisztességgel vigyázva, nehogy előbb üljenek le, mint Kundi.

SAMU BÁCSI. Immár szíves engedelmet kérünk, igen tisztelt bölcselelő úr; hogy a szekér idejében nem lehetett ott. De hát nem mű vagyunk a hibások, mivel a sürgönyt csak az előbb vevők kézhez, akkor is cselvetéssel.

VIRÁG ÚR *kiveszi az óráját*. Öt perce; vagy hat, hogy ne hazudjak.

KUNDI KUND. Drága barátomra gondolva, a poros országúton tűnődve baktattam.

DUKA. Baktat itt, kérem, az égvilágon minden. Legfőbb ideje, hogy a helybéli közállapot megjavíttassék! Ezt tekintve, azt reméljük, hogy a doktor úrban fegyvertársat találunk.

KUNDI KUND. Fegyvertársat? Hát erről eszembe jut a mesebeli „*bűvös vadász*”, aki hét golyót hordott a fegyverében. A hét golyó közül hat biztosan talált, a hetediket pedig az ördög irányította.

VIRÁG ÚR *büszkén ráint Dukára, hogy ehhez szóljon hozzá*. No, Duka, elé most az ésszel!

DUKA. A bűvös vadász legyen *ráint Virág úrra* ennek a Virág Háy Jánosnak a barátja, de én a doktor úrban igenis fegyvertársat szeretnék!

KUNDI KUND. Bizonyos, hogy a társadalom testében itt is vannak „*baktériumok*”.

DUKA *most ő int rá Virág úrra*. No, Virág, elé most az ésszel!

VIRÁG ÚR. Azt mű helybéli szóval Dukának hívjuk, a baktériumot. *Mind nevetnek*.

SAMU BÁCSI *magyarázza Kundi Kundnak*. Hát ez van itt, uram: viaskodás, nyomorúság s ismét viaskodás.

KUNDI KUND. Jövet az úton én is viaskodtam magamban. Azon gondolkoztam, hogy vajon tenyésszek-e „*belga nyulat*” és „*burgundi répát*”.

SAMU BÁCSI. Ilyent utoljára Urunk színeváltozása napján hallottam.

VIRÁG ÚR. Ritka dolog volt eddig nálunk a műveltség, uram! Azért nem tudjuk hirtelenjében az ilyen szavakat.

SAMU BÁCSI. Nem is nekünk valók, hacsak nem leszünk mi is bölcselők.

FECSKE *a kézbesítőkönyvvel a hóna alatt bejön*. Ottó Kund!

KUNDI KUND. Mi tetszik?

FECSKE *megy Kundi Kundhoz*. Az úr Ottó Kund?

SAMU BÁCSI. Hát nem látod, hogy tiszta Kund!?

KUNDI KUND. Én vagyok, én.

FECSKE. Sürgöny Amerikából. Kundiburgba érkezett. Utáncímzés községünkbe. *Eléje teszi a könyvet*. Egy aláírást ide! *Odaadja a sürgönyt*. Köszönöm. *Megváltozott, hízogó hangon*. Ha meg tetszik engedni, élnek az alkalommal, hogy a szerencsekívánatomat kifejezzem.

KUNDI KUND. Köszönöm. *Kiveszi a pénztárcáját*.

FECSKE. Egyben a jegyző úr is bátorkodik üdvözetét küldeni; valamint arra kéri, hogy ide kalózzolhassa a főszolgabíró urat, aki szeretné tiszteletét tenni.

KUNDI KUND. Czintos barátom húsz évig várta az urakat. Hiába!

FECSKE. Csakhogy a nadrág nadrágot kíván, uram!

KUNDI KUND. Mondja meg nekik, hogy ezt a látogatást csak filozófiával lehet megrendezni, ami időbe telik. *Pénzt ad Fecskének, úgy látszik elegendőt*. Tessék!

FECSKE *mozdulatban is úri utánnzattal*. Mindig tisztelő híve: Fecske!

KUNDI KUND. Ég vele! *Vizsgálódva nézi a sürgönyt, de felbontatlanul a zsebébe teszi*.

FECSKE *elmegy.*

VIRÁG ÚR. No, Duka, hát ilyen a magyar úr! Látád, ugye?

DUKA *nincs kedvére a dolog; feláll.* Úr, vagy fegyvertárs: majd elválík. Ezzel búcsúzó is. A remélt viszontlátásra! *Nyújtja a kezét.*

KUNDI RUND. Kedves Duka úr! *Felállva fogja a Duka kezét, s mintha így delejesség útján érezné meg, mondja.* Ön negyvenhét éves, apja vasúti pályamunkás volt, az édesanyja árva lány, ötven voltak testvérek... A felesége kicsit ádáz, verset is ír.

SAMU BÁCSI *kuncogva hallgatja.*

DUKA *egyre jobban ámul.* Minden szó igaz!

KUNDI KUND *elengedi a Duka kezét.* A tudomány előtt nincsen titok!

VIRÁG ÚR. Sok mindent láttam, de ilyent még nem! Becsületistenemre!

KUNDI KUND *nyújtja Virág úr felé a kezét.* Szabad a kezét, Virág úr!

VIRÁG ÚR *kínosan nevetve dugja el a kezét.* Hogyisne!...

SAMU BÁCSI. Titkolja, hogy mi van a zsákban. *Nagyon élvezi a „huncut játékot”.*

VIRÁG ÚR. Abban nincs macska. *Bátran odanyújtja a kezét Kundi Kundnak.*

KUNDI KUND *fogja Virág úrnak a kezét, és nézi a szemét; aztán elengedi a kezét és közli az eredményt.* Mint a legjobb kutya: jó szimat, hű barát. *Duka felé fordulva.* Csak hát, kedves Duka úr, egy kicsit jobban vigyázzon a feleségére!

DUKA. Azért kötöm magamhoz ezt a Virágot. Gyere, Virág!

VIRÁG ÚR *meghatva.* Lelkembe látott, bölcselő úr! Köszönöm...

Duka és Virág úr kimennek.

Abban a pillanatban Samu bácsi és Kundi Kund egymásnak esve boldogan ölelgetik egymást.

KUNDI KUND. Samu bátyám! Hogy van?!

SAMU BÁCSI. Rosszul, Bálint. Folyton sírhatnám, hogy így látlak.

KUNDI KUND *abbahagyja az ölelgetést, hamar leveszi a szemüveget, s a portól törölgeti.* Ne búsuljon, mert most már mindent jóra viszünk.

SAMU BÁCSI. De micsoda komédiás lettél volna, te, Bálint! Jobb Kundi, mint az igazi!

KUNDI KUND. Öt hétig eleget szenvedtem érte, Samu bátyám!

RÓZSA NÉNI *a bal ajtón bejön.*

KUNDI KUND *gyorsan felteszi a szemüveget, nehogy Rózsa néni megismerje.*

RÓZSA NÉNI. Rendbe tettem a szobát, s az ágyat frissbe húztam. Az uzsonnát hova készítem elé?

KUNDI KUND. Bé a szobába.

RÓZSA NÉNI. Lelkem uram, mintha szegény Bálintot hallanám.

SAMU BÁCSI *int Rózsa néninek, hogy távozzék.* Osztan ne sírj, Rózsa!

RÓZSA NÉNI. Jaj, be rettenetös!... *A bal ajtón kimegy.*

KUNDI KUND. Az út is hosszú volt, kivált amikor mentem Kundiburgba. Erősen néztek az utasok, hogy miféle ember lehetek. Osztan elmentem egyenesen a Kund lakására, a cím után, s a kulccsal, ami a zsebemben volt. Kicsi rossz szobája volt szegénynek, de könyvet eleget hordott volt össze. Öt hétig ott laktam. Sétáltam, gondolkoztam, s olvastam a könyveket. Ott szereztem ezt a tudományt is, amivel Dukáékot az előbb meglegyintettem. *A kufferből kivesz egy „Kis lexikon”-t. Egy kicsi legszikonból. Ebből, né! Mutatja. Ebben az égvilágon minden benne van, sorjában, ábécé szerint... Az asztalra tette a könyvet, s ott forgatva, magyarázza. Először azt gondoltam, hogy megtanulom az egészet, hadd legyek fene művelt.*

SAMU BÁCSI. Éhes voltál, s azt gondoltad, hogy az egész ökröt meg tudnád enni...

KUNDI KUND. Éppen úgy! De a „bé” betűnél már válogatni kezdtem, tudja! Csak a javát! De a javát, azt mind listára vettem, hogy el ne felejtsem. Erre a hosszú papirosra, né! *Kivesz a könyvből egy hosszú papiros nyelvet; olvassa róla. „Babilon, Bacchus”...*

SAMU BÁCSI. Akki, Bakhusz?

KUNDI KUND. „A bor és tobzódás istene.” *Olvassa tovább. „Baktérium, barrikád, bátyuska, baziliszkus, bázis, banzáj”...*

SAMU BÁCSI. Ajjó, te: Banzáj! Mi lehet?

KUNDI KUND. Japán köszöntés: azt jelenti, hogy éljen tízezer évig... De várjon, mert itt van ez is, né! *Olvassa. „Belterjes gazdálkodás, Belzebub, beneficium, berlini kék, bevett vallásfelekezet, bíbor tetű, bifurkáció”...*

SAMU BÁCSI. Az nem alagút, te? Az a bifurkáció?

KUNDI KUND. Éppen nem, mert kétfelé ágazás. Amilyen itt az országúton van, ahol Szász Mihályt megölték. *Olvassa. „Billió, blöff, bojkott, bolygó ideg, botanika, bölcsek köve, bukolika, bungáló, büntető novella, bűvös vadász.”*

SAMU BÁCSI. Úgy szökdösnek a nyelvedről, mint kutyáról a bolha.

KUNDI KUND *beteszi a könyvet, ráüt a tenyerével.* Hát ez az úri nadrag, Samu bátyám!

SAMU BÁCSI. Nem szeretem ezt a viseletet!

KÁLMÁN *a főajtón kopogtatás nélkül belép, nem is köszön.*

SAMU BÁCSI. Hát úrfi! Nem tudsz köszönni?

KÁLMÁN *Kundi Kundhoz inkább éretlen ízetlenséggel, mint határozottan.* Maga az örökös, az a bizonyos Kund Ottó?

KUNDI KUND. Én vagyok. Kihez van szerencsém?

KÁLMÁN. Én a megboldogultnak a fia vagyok, Czintos Kálmán.

KUNDI KUND. Tessék helyet foglalni, szerény házamban.

KÁLMÁN. A ház az enyém, csak a végrendelet a magáé.

KUNDI KUND. Így tiszteli az édesapja végső akaratát?

KÁLMÁN. Apám haragjában csinálta ezt a végrendeletet. Erős felindulásban és szerelmi féltékenységekben.

SAMU BÁCSI. Ne gyanúsítsd szegény apádat!

KÁLMÁN. Mindenki tudja, hogy Zsuzsanna miatt lett öngyilkos.

KUNDI KUND. Zsuzsanna? Az ki?

KÁLMÁN. Az én menyasszonyom.

KUNDI KUND. „Blöff” ez, vagy „bukolika”?

KÁLMÁN *kissé zavarba jön*. Ez, amit mondtam?... Apám negyvenöt éves volt és falusi ember; a leány pedig huszonhárom éves és valódi úrilány. Sem korban, sem társadalmilag nem lett volna lehetséges... Ezért öngyilkosságot követett el.

KUNDI KUND. S magának, ilyen eset után, mi a szándéka?

KÁLMÁN. Én elveszem a lányt feleségül.

KUNDI KUND. Így tiszteli meg halott apját, kinek a vagyonát akarja?!

KÁLMÁN. Az én dolgom, hogy halott apámat miképpen tisztellem meg. A vagyon pedig engemet illet, erkölcsileg és törvény szerint is.

KUNDI KUND. A „büntető novella” nem így intézkedik.

KÁLMÁN. Majd meglátjuk. *El akar menni*.

SAMU BÁCSI. Érvényes végrendelet dönt, még „Babilonban” is!

KÁLMÁN *visszafordulva*. Majd meglátjuk, vén bukólikus! *Kimegy*.

SAMU BÁCSI *Kálmán után*. Bánzaj!... *Kundi felé*. Hát ez kiviselte magát...

KUNDI KUND. Hagyja csak el, mert most emberire akadt! Mert én odaállítom most ökelmét egy meredek útra, hogy menjen azon előre és fölfelé! Úgy tán ember lesz belőle... *Közben elővett egy kis fűsüt a zsebéből, s fésülgeti a szakállát és a bajuszát*.

SAMU BÁCSI. Látom, jól tartott a szerecsen király szakálla!

KUNDI KUND. Ez már a sajátom. Nem veszi észre, hogy fémlík?

SAMU BÁCSI. Ha Zsuzsanna meglát, gondol valamit.

KUNDI KUND. Amikor falusi gazda voltam, ő is csak koncot vetett nekem, mint a kutyának! S előleget ígért, mint valami bellérnek! A halál utánra, a jövő életre! Hát most itt van a jövő élet: meghaltam, s más alakban visszajöttem! Úr vagyok! Művelt ember! Filozófus!...

SAMU BÁCSI. Minden úgy lett, ahogy te akartad. De ne felejtsd el, hogy én nem javallottam! Sem a bölcselő! Mert ő azt tanította szegény, hogy ne bolyongjon a fa, hanem álljon a maga helyén, s teremjen gyümölcsöt!... De minek is a bolygás?! Úgyis száll egyszer a hóharmat, úrnak s falusinak egyaránt...

KUNDI KUND. Az igaz... Csakhogy a hóharmatig még élet van! Élet, Samu bátyám! S én azt nem hagyom, aki Isten fenn van az égben!...

SAMU BÁCSI. Jó. Én megmondtam, amit gondoltam.

KUNDI KUND. Csakhogy maga még nem üsmeri Czintos Bálintot! Mert Czintos Bálint végigcsinálja, amibe egyszer belékezdett! A játékot is, mint az életet!... Zsuzsannát leigázom, Kálmán az egyetemre fog menni! Ez a cél! Gyerünk hát, egy-kettő! Mikor lesz a temetésem?

SAMU BÁCSI. Megvolt, ma délután.

KUNDI KUND. Megvolt? Hát sürgönyt küldtem, hogy várjanak meg véle!

SAMU BÁCSI. Mondtam, hogy elkésett a sürgöny.

KUNDI KUND *hirtelen eszébe jut.* Hó, sürgöny! *Kiveszi a zsebéből a sürgönyt.* Egészen elfelejtettem. *Olvassa a címet.* „Otto Kund.” Ez most már nekem szól.

SAMU BÁCSI. Ha jó, ha rossz.

KUNDI KUND *felbontja a sürgönyt, s próbálja betűzni.* Mindent értek, csak egyet nem.

SAMU BÁCSI. Mit?

KUNDI KUND. Ami benne van, azt. Valami idegen nyelven írták, így kezdődik, né „Gra-tu-late”.

SAMU BÁCSI. Nem baj, mert megnézzük a tudós könyvben.

KUNDI KUND. Igaz. *Gyorsan a lexikonban keresi.* Gra-gra-tuláte-tuláte... Nincs! *Beteszi a könyvet.* Nincs benne.

SAMU BÁCSI. Ennek a könyvnek is megvan minden kereke, csak éppen nem jár.

VIOLA *kopogtat az ajtón s Ibolykával együtt, aki erősen ki van öltöztetve.* Belép. Jó napot kívánok!

KUNDI KUND. Jó napot, Dukáné! *Észreveszi, hogy nem kellett volna megismernie.* Ugye, Dukáné tekintetes asszonyhoz van szerencsém?

VIOLA *nyújtja a kezét.* Az vagyok, kérem. Duka Vendelvé. És melegen gratulálok!

KUNDI KUND. Csak tessék.

VIOLA. És azonkívül elhoztam a lányomat, hogy a doktor úrnak bemutassam.

IBOLYKA *betanított meghajlással.* Ibolyka.

KUNDI KUND. Örvendék. Tessenek helyet foglalni.

VIOLA. Köszönöm. *Leül.*

IBOLYKA *az anyja után, mint az árnyék.* Köszönöm. *Leül.*

KUNDI KUND *szintén leül.* Meghalt szegény Czintos Bálint!

VIOLA. Mit szól hozzá! De annyi hasznunk legalább van belőle, hogy kaptunk helyette egy tanult és érdekes embert. Hozzá egy bölcselőt! Ugyebár nőtlen ember?

KUNDI KUND. Igen, kérem: „*bűvös vadász*” vagyok.

VIOLA *dicsérettel a lányára mutat.* Nem olyan Ibolyka, mint egy őzike?

KUNDI KUND. „*Bukolika*”, tisztán.

VIOLA. Már volt szerelmes is, kérem!

SAMU BÁCSI. Rendes kislány, „*bifurkációval*”.

IBOLYKA. Anyuka, kérem, az mi?

VIOLA *feláll.* Majd megtudod, édes kicsikém, amikor férjhez mész. *Kundi Kundhoz.* Hát még egyszer, kérem, ehhez a szép örökséghez gratulálok.

SAMU BÁCSI. A „*gratulátét*” köszönjük szépen.

KUNDI KUND. Csupán „*beneficium*”, kedves tekintetes asszony.

VIOLA *feláll.* Mingyárt gondoltam. *Kezet nyújt.* A viszontlátásra!

KUNDI KUND. A remélt viszontlátásra!

Viola és Ibolyka kimegy.

SAMU BÁCSI. No, ezen a gratulátén keresztülestünk.

KUNDI KUND *miközben előveszi megint a sürgönyt.* Keresztül, de a másik még itt van. *Nézi a sürgönyt, próbálja betűzni.* Gratuláta... first... prize... dollars... *Felüti a fejét.* Dollár, Samu bátyám! Nézze itt van, né: dollárs! Látja! Csak „bázis” kell és „blöff”, s már jön a dollár!... Mit vegyünk rajta?

SAMU BÁCSI. Jegyet a gyorsvonatra, ami visszahozzon téged a szivárvány alatt.

RÓZSA NÉNI *a bal ajtón bedugja a fejét.* Kihül a téa! *El is tűnik.*

KUNDI KUND. Megyek, megyek. *Már a kilincsen a keze.*

ZSUZSANNA *kopogtat a főajtón, és belép: gyászol és sápadt is.* Jó napot kívánok!

KUNDI KUND *úgy áll, mintha varázslat történnék véle.* Kezét csókolom!...

ZSUZSANNA. Bocsánatot kérek, hogy hívatlanul és hír nélkül... *Közben Kundi Kund felé lépett, és nyújtja a kezét.* Tibád Zsuzsanna.

KUNDI KUND. Kundi...

ZSUZSANNA. Kund Ottó?

KUNDI KUND. Kundi Kund Ottó, doktor.

SAMU BÁCSI. Tessék helyet foglalni, Zsuzsanna kisasszony!

ZSUZSANNA. Köszönöm, Samu bácsi. *Indul is az asztal felé.*

KUNDI KUND *hogy Zsuzsanna ne vegye észre, int Samu bácsinak hogy menjen. Aztán megelőzi Zsuzsannát: az asztal mellől egy széket kissé oldalt és előre tesz, mint az első felvonásban tette volt; s int Zsuzsannának, hogy oda üljön le.*

SAMU BÁCSI *kimegy.*

ZSUZSANNA. Köszönöm. *Leül.* Bocsánat, hogy hívatlanul és hír nélkül...

KUNDI KUND *közben ő is leül a tűzhely melletti padkára.* Kérem szépen.

ZSUZSANNA *zsebkendőjét vesz elő.* Akkor is itt ültem éppen, öt héttel ezelőtt... Ő pedig pontosan ott ült...

KUNDI KUND... ahol most én.

ZSUZSANNA. Igen... A fia dolgáról akartunk beszélni, négyszem között... De már az első mondatnál, valahogy az történt, hogy önmagunkról kezdtünk beszélni... Neki furcsán csillogott a szeme, és hőség feszítette minden szavát. Először azt hittem, hogy játszik... hogy csak meg akarja mutatni nekem az eszét és az erejét, falusi gazda létére... De amikor kiléptem a házból, akkor már éreztem, hogy ami ott csillogott a szemében, az nem játék volt, hanem...

KUNDI KUND. Szerelem.

ZSUZSANNA. Igen, szerelem.

KUNDI KUND. Jobb lett volna akkor boldoggá tenni őt, mint most gyászolni őt.

ZSUZSANNA *a zsebkendővel mintha könnyét törölné.* Jobb lett volna... Ezt én is tudom... De akkor még gondolatban sem jutottam odáig. Csak azt láttam, hogy egy zsíros gazda... S egy szerencsétlen percben ezt éreztettem is véle... S utána, talán egy félóra múlva, már halott volt.

KUNDI KUND. Az ember nem hal meg.

ZSUZSANNA. Milyen jólesik most, hogy ezt mondja!

KUNDI KUND. Csak átalmegy a Szivárvány alatt.

ZSUZSANNA. Én is mondtam neki, hogy az ember új életet kezd a halál után. S elég kegyetlenül azzal biztattam őt, hogy abban az új életben majd megtaláljuk egymást.

KUNDI KUND. „Babilonban” úgy tartják, hogy aki nagyon szeretett valakit, az sem helyet, sem szívet nem cserél, hanem csak alakot. *Leveszi a szemüvegét és törölgeti.*

ZSUZSANNA *nyugtalanul nézte eddig is Kundi Kundot; most ámulat-félelemmel nézi.*

KUNDI KUND. Nálunk azonban nem akarják ezt hinni, mert minden „bevert vallásfelekezet” tagadja.

ZSUZSANNA *csak néz.*

KUNDI KUND. Pedig „Babilonban” is tudnak valamit, hiszen már jóval Krisztus előtt igen nagy város volt, míglen az „asszírok” le nem rombolták.

ZSUZSANNA *lassan feláll, remegni látszik.*

KUNDI KUND. De lerombolták, mert az a hír járta, hogy a „babiloni” tudósok megtalálták a „bölcsek kövét”, amit nem akartak az asszíroknak kiszolgáltatni. De azt nem is lehetett, mert a „bölcsek köve” az a hit volt, hogy az ember a halál után új életet kezd, más alakban. *Az utolsó szavak alatt feltette a szemüvegét, s mintha csak most látná meg, hogy Zsuzsanna felállt. Bocsánat. El akar menni?*

ZSUZSANNA. Kérem, vegye le a szemüvegét!

KUNDI KUND *leveszi a szemüvegét.*

ZSUZSANNA. Kísérteties! Mintha őt látnám!...

KUNDI KUND *feláll.* Mintha?...

ZSUZSANNA. A szeme, a hangja... Már amikor bejöttem... Mintha ő állott volna itt, egy másik alakban, ugyanabban a házban... Azt hittem, hogy csak én képzelődöm, ebben az őt gyászoló, érzékeny lelkiállapotban... De így, szemüveg nélkül, így egészen kísérteties!...

KUNDI KUND. Már a gimnáziumban egyformák voltunk. Testben s lélekben egyaránt. Gyakori volt, hogy összevettetek minket, olyan egyformák voltunk. *Felteszi a szemüvegét.*

ZSUZSANNA. De ennyire!?

KUNDI KUND. Csakhogy ő falusi gazda lett; én pedig doktor juris, költő és filozófus.

ZSUZSANNA. Ő is valami ilyen szeretett volna lenni... Azért mondtam én neki, abban a szerencsétlen percben, hogy igyekezzék a jövőendő életében: tanuljon, legyen úr, s akkor majd én is: izé, hát igen.

KUNDI KUND. Hátha bekövetkezett!

ZSUZSANNA. Bekövetkezett?! *Úgy néz, hogy nem tudja: valóság, ami van, vagy káprázat.*

KUNDI KUND. Nyilván, mert én úgy járok itt az első pillantástól kezdve, mintha máshol nem is éltem volna soha... Mintha mindenkit ismernék... Mintha a végrendelettel együtt nemcsak a birtokot és a házat vettem volna átál, hanem az ő sorsát is, minden bánatát és szerető szívét.

ZSUZSANNA *meginogva, zsebkendővel a szeme előtt.* Szerető szívét...

KUNDI KUND *gyöngéden megfogja Zsuzsannának vállban a karját. Mintha ő volnék, abban a következő életében!... Volnék?... Talán vagyok!*

ZSUZSANNA. *Megtörténhetik ilyen csoda?...*

KUNDI KUND. *Hinni kell benne!*

Zsuzsanna a Kundi Kund karját megfogja; Kundi Kund pedig megsimogatja a Zsuzsanna arcát.

KUNDI KUND. *Hinni kell a csodában... És a szerelemben!...*

ZSUZSANNA *boldog bizalommal. És abban, hogy ez a kettő ugyanegy... Ugye?!*

KUNDI KUND *mosolyogva, elégedetten. Jobban tudja, mint én! Odamegy a bal ajtóhoz, kicsit megnyitja és beszél. Sámuel bácsii*

SAMU BÁCSI *kijön a szobából. Tessék, doktor úr!*

KUNDI KUND. *Hívjon egybe mindenkit, aki a házhoz tartozik! A Czintos-családot, a cselédséget! Mindenkit!*

SAMU BÁCSI. *A sürgönyt tetszett mutatni a kisasszonynak?*

KUNDI KUND. *Még nem. A sürgönyt odaadja Zsuzsannának. Olvassa ezt el, Zsuzsanna!*

ZSUZSANNA *ahogy átfutja a sürgönyt. Angolul van.*

KUNDI KUND. *Olvassa csak el.*

SAMU BÁCSI. *Megérdemli!...*

ZSUZSANNA *egyre jobban ámul, ahogy olvassa; aztán. Első díjat nyert a tervezetével, amit az öngyilkosság leküzdéséről készített. Megkapta az „Emberiség barátja” címet és évenként annyi dollárt, amennyivel munkája folytán apadni fog az öngyilkosok száma.*

SAMU BÁCSI. *Most már gondolkozhatunk, hogy melyik bankba tegyük.*

KUNDI KUND *Samu bácsihoz. Gyűljön össze mindenki, aki a házhoz tartozik!*

KÁLMÁN *kopogtatás nélkül bejön. Zsuzsanna kérem, jöjjön haza! Ez nem illik!*

ZSUZSANNA. *Mi nem illik? Leteszi a sürgönyt az asztalra.*

KÁLMÁN. *Egy idegen férfi lakásán ülni, ilyen tartósan.*

ZSUZSANNA. *Azt hiszem, hogy én eléggé jól tudom, hogy mi illik s mi nem. Különben is nem az én dolgomban jöttem, hanem a maga dolgában! Kundi Kundhoz. Kérem, arról van szó, hogy Kálmán minden anyagi támogatást megkapjon a tanuláshoz, amíg elvégzi az egyetemet.*

KÁLMÁN. *Már mondtam, hogy én a birtokot akarom!*

KUNDI KUND. *A támogatást bőségesen megkapja.*

KÁLMÁN. *Süsse meg! Tudja!*

ZSUZSANNA Kálmánhoz. Ne számárkodjék, Kálmán... Mondtam, hogy bízsa rám a dolgot. Megfogja a Kálmán karját, s miközben viszi be a jobb szobába. Jöjjön egy percre! Hozza azt a makacs fejét! Jöjjön! Kimennek.

KUNDI KUND *ahogy Zsuzsannáék eltűnnek az ajtó mögött, nagy boldogsággal megöleli Samu bácsit. Samu bátyám! Ölelje meg az „Emberiség barátját”! Elengedi Samu bácsit. Hiába: az úr, az mégis úr!*

SAMU BÁCSI. S a visszajövetel mikor lesz?

KUNDI KUND. Micsoda visszajövetel?

SAMU RÁCSI. Hát a szivárvány alatt!

KUNDI KUND. Várjon! Ne legyen olyan mohó! Hadd legyek úr egy kicsit, Samu bácsi! Jó az!... Megszereti az ember, s maga is hiszi!...

SAMU BÁCSI. Azt gondolja, hogy minden igaz, amit hazudik.

KUNDI KUND. Igen, mert az emberek elhitetik véle.

KÁLMÁN *még indulatosabban jön ki a szobából, mint ahogy bement.* Mindenben, de ebben nem! Az Istennek sem! Nem mondok le a jussomról! Én vagyok a fia!...

ZSUZSANNA *Kálmán után szintén kijön a szobából. Kundi Kundhoz.* Nem lehet a fejével beszélni.

KUNDI KUND *mérgében keményen Samu bácsihoz, mintha csakugyan Kund Ottó lenne.* Még mindig itt van?! Mit parancsoltam?!

SAMU BÁCSI. Gyülekezetet, doktor úr.

KUNDI KUND. Nahát!

SAMU BÁCSI *a bal ajtón bekiált.* Rózsa! Kihallgatásra! *Aztán a főajtón kimegy és hallatszik.* Aba! János! Gyertek!

KUNDI KUND *miközben bosszúsan járkálni kezdett a szobában.* Hát jó... Ha nem kellett a jóindulat... Az úrfinak...

KÁLMÁN. Nem vagyok úrfi. Czintos Kálmán vagyok!

KUNDI KUND. Csak lesz!

Megszeppenve jönnek be: Rózsa néni a bal ajtón; János, Aba és Samu bácsi a főajtón.

SAMU BÁCSI *jelenti.* Mind itt vagyunk, nagyságos úr.

KUNDI KUND *Rámutat Jánosra.* Te ki vagy?

JÁNOS. Mihály János.

KUNDI KUND. De mi?! Főispán?!

JÁNOS. Fogadott szolgalegény.

KUNDI KUND *körülnéz; majd kedvesen.* Zsuzsanna, üljön le.

ZSUZSANNA. Köszönöm. *Leül a külön székre, ahol ült volt.*

KUNDI KUND *az egészhez.* Úgy határoztam, hogy ki-ki megmarad a maga helyén. De aztán mindenki elégedett legyen a sorsával, s ne akarjon egyéb lenni, mint aminek Isten teremtette! *Sorjában, személy szerint.* Sámuel bácsi, maga lesz a háznak s a gazdaságnak az igazgatója; mindenki engedelmeskedni tartozik magának, maga pedig nekem... Rózsa néni, maga lesz a házvezető... Aba, te méssz a gimnáziumba tanulni... János, itt maradsz tovább is felemelt fizetéssel... *Kálmánhoz.* Az úrfinak pedig...

KÁLMÁN. Nem vagyok úrfi!

KUNDI KUND.... neki pedig minden támogatást bőségesen megadok ahhoz, hogy az egyetemet el tudja végezni.

KÁLMÁN. Támogassa a saját fiát, ne engemet!

KUNDI KUND. Zsuzsanna kisasszonyt pedig, őt a gyász után el fogom venni feleségül.

KÁLMÁN *mintha nem hallotta volna jól*. Micsoda?!

KUNDI KUND. Úgy, ahogy mondtam!

KÁLMÁN *kínlódó arccal*. Ez igaz?! Zsuzsanna?!

ZSUZSANNA: Hinni kell benne. *Feláll.*

KÁLMÁN *egyét előbbre lép, kínlódik, szédül*. És... maga... hozzámegy?!

ZSUZSANNA. Mondtam, hogy hinni kell benne. Menjen tehát szépen, és tanuljon tovább, az egyetemen!

KÁLMÁN *néhány pillanatig tétozázik; aztán minden erejét megfeszítve, hirtelen megfordul és keményen indul kifelé. De mint a vak, nehezen találja meg az ajtót. Végre mégis kimegy, és nyitva hagyja maga után az ajtót.*

Mindenki Kálmán után néz a dermedt csendben.

KUNDI KUND *megindultan néz Kálmán után, majd kiszakadó, nagy örömben*. Előremegy és fölfelé!... Bánzáj!...

Függöny

HARMADIK FELVONÁS

Szín: a Czintos-házban ugyanaz a szoba, mint az előző felvonásokban. Hamarjában mégis nehéz ráismerni erre a szobára, idő folyamán olyan sokat változott. Csak a vastag falak, az ablakok, az ajtók és a beépített tűzhely a padkával: csak ezek régiek. Különben teljesen megváltozott a szoba képe; s főleg a benyomás, amit nyer az ember, ha megpillantja. Mert ha az első felvonásban egy kemény és mégis színes kedélyű férfiú hajlékának tűnt ez a szoba; a másodikban pedig elárvultnak: most egy meghasonlott és a világtól elmenekült vidéki „tudós” otthonának tetszik. A főbejárat fölött, kétoldalt, a feltámadó Krisztus és az alamuszi ördög képe csüng. A jobb fal mellett, ahol a függönyös szekrény állott, most könyvespolcok állanak, rendetlenül elhelyezett könyvekkel. A polcok oldalain távcsövek, szakállak csüngenek; s egy álarc is, mely a Kund Ottóé, ahogy az első felvonásban megjelent volt. A polcok fölött a falon valami nagy csillagtérkép. A bal fal mentén, a tűzhely előtt, a régi dohányzóasztalka helyett most drága fekete asztalka áll, melyen pipák és dohányos skatulyák között koponya üldögél. Az asztal is új a szoba közepén és a hozzávaló hat székek. Mind fekete színűek. Az asztalon különböző üvegek, kancsóban bor és poharak. Különböző nagyságú öt könyv is hever az asztalon, s néhány kinyitva. A padlón szőnyeg. A régi kékesbe hajló fehér mellett uralkodó szín a fekete.

A második felvonás után öt esztendővel. Nyári szombati napon, délután.

KUNDI KUND ül az asztal mellett és rábújva egy nagy könyvre, szemüveggel és mohón olvas. Kis szünetekkel tölt egy keveset magának, és kis kortyokat iszik. Mindig más-más üvegből tölt, s úgy iszik, mint az iszákos. A haja és a szakálla már szürkül, és nagyobb is, mint volt. Az arca megviselt, nyugtalan. A pillantása s a mozdulata is néha nyugtalan és nyugtalanító; máskor pedig merengő és ernyed. Fekete félcipője van, sötétszürke vagy pepitás nadrágja; és könnyű fekete otthoni kabátja, mely a rendesnél bővebb és valamivel hosszabb. Úri fehér inge a nyakán nincs begombolva, sem a kabátja.

HOMÁLY rongyos, fogatlan öreg csavargó; sem szakálla, sem bajusza nincs, de borostás. Lopakodva bedugja a fejét a főajtón, s vizsgálódva úgy néz körül, hogy sajnálkozni és derülni egyformán lehet rajta. Mégis rászánja magát, és „hős” mozdulatokkal ő jön a házigazdához, aki háttal ül feléje. Jó napot kívánok...

KUNDI KUND nem veszi észre, a szót sem hallja.

HOMÁLY egészen előre jön. Jó napot kívánok, nagyságos úr!

KUNDI KUND felriadva. Ki az? Mit akar? Ki maga?!

HOMÁLY. Homály Szilveszter vagyok, uram. Mindent megjátszik; komikus mozdulatokkal és nagy szavakkal.

KUNDI KUND. Homály? Akkor vonuljon tovább! Újból olvasni kezd, és iszik is egy-egy kortyot, mintha nem volna ott senki.

HOMÁLY. Uram! Öt éve hallom híredet, s most végre eljöttem. Úgy látom azonban, hogy nekem jó szívet nem adsz, csupán alkalmat arra, hogy keménységeden gondolkozzam. Kegyetlen volnál, ülvén már öt éves birtokodon és pénzeden? Ó, ezt nem hihetem! Tudósnak látszol inkább, kinek figyelmén a szavak táplálkoznak. De vigyázz a szavakra, uram, mert a lényegeltakarják, s közben figyelmeddel együtt megeszik egész éltedet. Tekints példának engemet, kit

csavargóvá tettek a szavak, melyeket ifjú koromban oly hévvel szerettem!... Vándorszínész voltam, uram!

KUNDI KUND *feltekint s nagy érdeklődéssel*. Vándorszínész volt?

HOMÁLY. Becsületszavamra!

KUNDI KUND *megnézi jobban Homályt*. S idejutott?

HOMÁLY. Ez leve sorsom, uram!

KUNDI KUND *feláll; látszik, hogy valami szeget ütött a fejébe*. Pénzt akar?

HOMÁLY. Kevéske pénzt, melyre bot helyett támaszkodhatom.

KUNDI KUND. Komédiás volt?

HOMÁLY. Esküszöm, uram!

KUNDI KUND. Kell egy arany?

HOMÁLY *szívre tett kézzel meghajlik*. Kegyes vagy, uram!

KUNDI KUND *körülnéz, izgatott*. De el kell játszani valamit! Egy bölcselőt! Ahogy én mondom! Úgy!

HOMÁLY. Boldogan! Bármilyen bölcselőt.

KUNDI KUND *hamar leakasztja a Kund Ottó álarcát, és odaadja Homálynak*. Ezt majd tegye fel! Ezt az álarcot!... *A bal ajtón belép, onnét kihozza a Kund porköponyeget; közben*. Jól tegye fel! Velem fog játszani... Úgy, ahogy mondom... Várjon csak! Vegye fel ezt a porköponyeget is! *Ráadja Homályra a köponyeget*. Így... Most jó lesz....

HOMÁLY. Az én bizalmam óriási, de a bölcselő szeretné látni a pénzt.

KUNDI KUND *kiveszi az aranyat, és Homálynak odaadja*. Itt van, tegye el.

HOMÁLY. És milyen legyen a játék?

KUNDI KUND. Magát Kund Ottónak hívják. A foglalkozása bölcselő. Egészen hitét vesztette a világban, s öngyilkos akar lenni. De utolsó látogatásra még eljön ebbe a házba. Itt lakik Czintos Bálint, a barátja, akit utoljára még látni akar. Amikor bejön az ajtón, a barátja nem ismeri meg, mert huszonkilenc éve nem látták egymást. De aztán megmondja, hogy Kund Ottónak hívják, mire nagy lesz az öröm. Czintos leülteti magát oda a padkára, s beszélgetnek. Maga hamarosan megmondja, hogy öngyilkos akar lenni. Egyszeriben fel is áll ülőhelyiből, hogy most indul s öngyilkos lesz. Czintos azonban nem engedi. Ezen igen viaskodnak, de Czintosnak győzni kell! Érti?!

HOMÁLY. Értem.

KUNDI KUND. Maga lesz tehát Kund Ottó, a bölcselő; én pedig Czintos. Jöjjön! *Odavezeti a főajtóhoz s azon kiengedi*. S aztán úgy, ahogy mondtam! De az álarcral! Érti? *Ő maga bent marad, s várakozó állást vesz*.

HOMÁLY *kopogtat künn az ajtón*.

KUNDI KUND. Szabad!

HOMÁLY *álarcosan belép*. Hátam mögött a világ hadd forogjon keserű levében... Nem ismeresz meg, kedves barátom? *Nagy mozdulatokkal és szavalva, komikusan játszik*.

KUNDI KUND. Nem.

HOMÁLY. Ó, emlékezet, miképpen gondolám rólad, hogy tüzes paripa vagy, aki átugrik oly rengeteg időt! Nevem Kund Ottó.

KUNDI KUND *Ölelgeti Homályt.* Barátom!... Ottó!... *Szinte sír örömében.* Kedves... Legkedvesebb barátom... Gyere, ülj le! *Vezeti Homályt a padka felé.*

HOMÁLY. Kutattam a lét értelmét, keresvén boldogságomat. Bensőm szavára mindazt megvetém, ami aljassá tenni szándékozott.

KUNDI KUND. Ülj le, és keseregj tovább.

HOMÁLY *leül a padkára és folytatja.* Pénzt és gyönyört hajszozni nem vélém nemes dolognak.

KUNDI KUND *Homály után, kicsit távol s szembe, szintén leül.*

HOMÁLY. Szerettem a szót, melyből koszorút fontam az öröm homlokára; vagy örvényt sodortam véle a szenvedély tengerén. *Érzi, hogy már magáról beszél; egyre nagyobb megindultsággal.* Boldog voltam, érezvén hivatásomat, sőt gyakran mámoros!... S mialatt így éltem, jó bolond, pályatársaim utamra mérget öntöttek. Hölgyem hűtelen lett, és meghalt gyermekem... S mire észrevettem, babér helyett útszéli burjánból fonhattam koszorút... *Sírásban tör ki.*

KUNDI KUND. Emeld fel fejedet, mert jobb a nyomorúság, mint a kín.

HOMÁLY. Igazad van: gyáva, ki lehajtott fejjel búcsúzik.

KUNDI KUND. Tőlem?

HOMÁLY. Nemcsak tőled, hanem e földi élettől, barátom!

KUNDI KUND. Nem szeretem az efféle beszédet.

HOMÁLY *feláll.* Isten veled, tehát!

KUNDI KUND *szintén feláll.* Hova indulsz?

HOMÁLY. Öngyilkos leszek!

KUNDI KUND. Többet ne halljak effélit!

HOMÁLY. Öngyilkos leszek!

KUNDI KUND *rákiált Homályra.* Ülj le!

HOMÁLY *nagyon határozottan megindul.* Elhatároztam, s megteszem!

KUNDI KUND *megfogja Homályt.* Azt te nem!

Küzdenek egymással.

HOMÁLY. Eressz!

KUNDI KUND. Öngyilkos akarsz lenni?!... Hát azért jöttél ide?!... Hogy te meghalj, s én szenvedjek miattad!... *Egyre vadabbul, majd átfogja Homálynak a derekát, borzasztó erővel.* Poklot akarsz nekem, míg te vidáman megújulsz?!... Inkább itt ütlek agyon, a keserves mindenit!! Kutya bölcselő!...

HOMÁLY *a szorításban s félelmében lerogy a földre, s felfogott kézzel, esedezve néz Kundi Kundra.*

ZSUZSANNA *a zajra és az indulatos szavakra a jobb ajtón belép.* Mi van itt, Ottó!

KUNDI KUND *hirtelen, hogy Zsuzsanna ne lássa, a Homály arcáról leszakítja az álarcot.* Játszottunk... Csak... Egyéb semmi...

HOMÁLY *tápázkodik a földről.*

ZSUZSANNA *nagyon furcsának és érthetetlennek látja az egészet; Homályhoz.* Kicsoda maga?

HOMÁLY. Homály Szilveszter vagyok. Volt vándorszínész. Gyanakodva, *nehogy megint megfogják, indul kifelé, közben leveti a köpönyeget, ledobja a földre.* Utolsó jelenésem volt... Kezit csókolom! *Kimegy.*

ZSUZSANNA. Hát ez mi volt?

KUNDI KUND *ingerülten.* Mondtam, hogy játszottunk!

ZSUZSANNA. S ott a kezedben mi van?

KUNDI KUND. Lehúztam a pofáját! *A könyvszekrény felé elveti az álarcot.*

ZSUZSANNA *figyelmesen s aggodalommal vizsgálja Kundi Kundot, majd oda is megy hozzá, s az állát gyöngéden megfogva, úgy néz a szemébe.* Olyan különös vagy, Ottó... Ezzel a játékkal... S a szemed!... Nézz ide, rám!

KUNDI KUND *elkapja a fejét.* Mit vizsgálsz engem?! Nem vagy orvos, sem halottkém! S még én sem hótam meg, úgy tudom... *Közben visszaül az asztalhoz és iszik.*

ZSUZSANNA. Mi bajod van, Ottó?

KUNDI KUND *teszi magát, hogy olvas; morogva s csendesen.* Mi bajod van, mi bajod van... Semmi!

ZSUZSANNA *leül az asztal mellé, szembe Kundi Kunddal.* Ne légy olyan, mint egy öreg medve... Morcos vagy és gyanakodó... S bújsz magadba, mindig csak magadba... Böngészed ezeket a bolond könyveket!

KUNDI KUND. Nem szophatom az ujjamból, ha valamit tudni akarok!

ZSUZSANNA. De mit tudsz meg ezekből? Fecsegnék! Lélekvándorlás, szellemvilág! Hát lehet ezeket tudni? Egy oldalon tíz elmélet! Mire az egyiket hinnéd, már ott a másik! Soha sincs vége, soha sincs megállás. Összezavar, elveszi az akaratodat, s a végén megbolondulsz. Ezt akarod?

KUNDI KUND. Hát mit csináljak? *Iszik.*

ZSUZSANNA. Mindent, csak ezt ne, s ne igyál! Tönkreteszed magadat, már félig tönkre is tetted. Nézz a tükörbe! Amikor hozzád mentem, ezelőtt öt esztendővel; vidám és kemény férfi voltál. Most pedig szürke a szakállad, beteges a színed, s a tekinteted bizonytalan. Lehet ilyen egy okos férfi?! Itt, az egészség és az élet kellős közepén?! Kelj fel korán, menj ki a gazdaságba, verjen az eső, fújjon a szél! Vagy menj vadászni, medvét lőj, vagy vaddisznót! Ez is élet, nemcsak a könyvek!

KUNDI KUND. Tudni akarok! Nem érted?!

ZSUZSANNA *feláll, nagyon határozott.* Tanuld meg hát, és tudd: akarsz, ott van a kicsi fiad! Akiért felelősséggel tartozol! Ha akarod, ha nem!

KUNDI KUND *szintén feláll, rebegve villog a szeme, de mégis igyekezik uralkodni magán.* Előbb a magam dolgát akarom elintézni! Nem érted?!

ZSUZSANNA. A magad dolgát már elintézted: az urak gyűlölnék, mert azt hiszik, hogy ellenük fegyverkezel a könyveiddel; a falusiak pedig bolondnak tartanak!

KUNDI KUND. Vesszenek meg! Az urak is, a falusiak is!

ZSUZSANNA. S a kicsi fiad?!

KUNDI KUND. Nekem nincsen senkim!

ZSUZSANNA. Így még nem beszéltél soha... Mi bajod van neked?

KUNDI KUND *mutatja a mellén.* Itt belül!... Itt van a baj... Ha szeretnél, akkor te azt éreznéd... S tudnád, hogy kínlódom! Tudnád, hogy küszködöm! Az Istennel s az ördögökkel! Azok után futok, hogy megfogjam őket, két kézzel, a fogaimmal, mind!... Vadászom őket! Az ördögöket! Nem érted?!

ZSUZSANNA *megrémülve, hogy ez kezd meghibbanni, egyszerre aggodalmas gyöngéden.* Igazad van, édes uram... Vadászni kell őket, az ördögöket... Megyek én is veled, s megfogjuk ketten... S akkor azt csinálsz velők, amit akarsz... Csak most pihenj egy kicsit. Pihenj, édes Ottó...

KUNDI KUND. Ne félj, tudom én, hogy ki küldi az ördögöket! A gát alól! Az örvény közepéből! Tudom én...

SAMU BÁCSI *belép a főajtón; bajusza s haja már fehér, kedélye is immár szomorkás.* No, meglesz a cséplés.

KUNDI KUND. Konkoly van a búzában, Samu bácsi!

ZSUZSANNA *a Kundi Kund háta mögött int Samu bácsinak, hogy most el kell hallgatni a szót.*

SAMU BÁCSI. Hetfűn reggel itt lesz a cséplőgép.

KUNDI KUND. Csakhogy mi megyünk vadászni!

SAMU BÁCSI. Urak vagyunk, vadászunk.

KUNDI KUND. Nem urak, hanem tisztességes emberek!

SAMU BÁCSI. Helyes, helyes.

KUNDI KUND *Samu bácsihoz.* Üljön le! Beszélni akarok magával. *Zsuzsannához.* Vidd a legénykét sétálni addig!

ZSUZSANNA. Beszéljétek meg a cséplést. *A jobb ajtón kimegy.*

KUNDI KUND *látja, hogy Samu bácsi még áll.* Mondtam, hogy üljön le!

SAMU BÁCSI. Igenis. *Az asztaltól elhúz egy széket és leül.*

KUNDI KUND *néhány pillanat múlva, elhatározással.* Hát előbb a vadászatot, az ördögök ellen! Azt beszéljük meg.

SAMU BÁCSI. Ahogy a doktor úr akarja.

KUNDI KUND. Doktor úr?!... Hát így négyszemközt nem Bálint öcsém vagyok én magának, hanem doktor úr?! Samu bátyám!

SAMU BÁCSI. Álomnak tűnik az egész Czintos-világ.

KUNDI KUND. Megtagad?!

SAMU BÁCSI. Nem tagadlak meg. De sokallottam, hogy egy emberben két személy legyen, mint Istenben három. Ezért a „Bálint öcsémet” álomba tettem, s maradt a doktor úr. S immár meg is szoktam, öt hosszú esztendő alatt... Neked is jó vót eddig: s most nem jó?

KUNDI KUND.

Czintos Bálint és Kund Ottó:
Nem lehet egy a kettő,
Mert kétszer egy az kettő.

SAMU BÁCSI. Hát ennyire vagy, hogy te is költő lettél?!

KUNDI KUND. Magamot keresem, Samu bácsi.

FECSKE *belép a főajtón.* Sürgöny!

KUNDI KUND. Honnét? *Asztalhoz ül, hogy aláírjon.* Add ide!

FECSKE. Gyulafehérvárról. Béhívó papnak.

SAMU BÁCSI. Élőnek gyarló vagy, Fecske fiam.

FECSKE *közben Kundi Kund elé tette a kézbesítőkönyvet, s mutatja.* Ide egy Kundot!

SAMU BÁCSI. De halottnak tökéletes leszel.

FECSKE. Azt maga ilyen pontosan honnét tudja?

SAMU BÁCSI. Én onnét, hogy benned egy lélek sincs, nemhogy kettő.

FECSKE. Egy van, Samu bácsi! De otthon hagytam, mert irtózik magától. *Kimegy.*

KUNDI KUND *közben aláírta, s türelmetlenül nézegeti a felbontott sürgönyt.*

SAMU BÁCSI *feszült várakozás után.* Ki küldte?

KUNDI KUND. Kálmán.

SAMU BÁCSI. Ne beszélj! Kálmán?!

KUNDI KUND. Érkezik... Kundi Kundhoz... *Nagy lelki megindultságban nyújtja Samu bácsinak a sürgönyt.*

SAMU BÁCSI *elveszi a sürgönyt, lassan és hangosan olvassa.* „Hálát adok Istennek. Tegnap pappá szenteltek. Első misémet szülőfalumban szeretném mondani, boldogult apám lelkiért. Hálásan megköszönném, ha Kund doktor úr házában vendég lehetnék. Szombaton délután érzem. Czintos Kálmán.” *Leteszi a sürgönyt; boldog.* Hát ebből ember lett... Csakugyan...

KUNDI KUND *maga elé mondja.* „Első misémet szülőfalumban szeretném mondani, boldogult apám lelkiért...”

SAMU BÁCSI. Hát nem boldogult?!

KUNDI KUND *lassan feláll, egy pillanatig gondolkozik, aztán a nyitott könyveket az asztalon becsukja, s a többi asztali könyvvel együtt a karjára rakja; így az egészet odaviszi a könyves szekrényhez, s egyenként, mint a göröngyöket a sírba, ledobja a földre.* Egy. Kettő. Három. Négy. Öt!... Öt esztendő!... *Visszafordul Samu bácsi felé; s megnyugodott, sugárzó arccal.* Samu bátyám! Elérkezett a nagy nap!

SAMU BÁCSI. El, Kálmán hazajő.

KUNDI KUND. S én is haza!

SAMU BÁCSI. Hogy értsem ezt?

KUNDI KUND. Úgy értse, hogy ezelőtt öt esztendővel átalmentem a szivárvány alatt. Most megfordulok, s a mai napon visszajövök alatta! Így értse! Gondolja el, hogy micsoda ajándék lesz ez Kálmán fiamnak! Mindjárt látni fog egy eleven feltámadást! Rögton, ahogy pap lett!

SAMU BÁCSI. S a másik fiad, a kicsi?!

KUNDI KUND *zavarban van, de mint a boldog gyermek, most olyan.* Hát talál ilyent mondani, Samu bátyám?! Inkább örvendjen, s szökjék jó nagyokat, fel a gerendáig! Ismét Czintos Bálint leszek! Nem érti?!

SAMU BÁCSI. Én értem... De vajon te emlékszel-e, hogy mit mondott volt a bölcselő? *Idézi.*

Egyszer egy almafa, leveles ágakkal,
Élete értelmét bolyongva kereste.
Amikor visszatért, fekete ágakkal:
Más fákról az alma pirosan nevette.

KUNDI KUND *fellázadva a bölcselő és a sok szenvedés ellen.* A bölcselőt emlegeti nekem?! Most is a bölcselőt emlegeti, amikor meg akarok térni magamhoz?! Azt a városi beteg szamarat?! Aki szerezte nekem az alkalmat a Kundisághoz?! Akinek ezt az öt fekete esztendőt köszönhetem! A gyötrelmeket, a kétszínűséget, az ördögöket! A szakállat, a nadrágot, az úri ruhát! *A kabátjának a hajtókáját egyetlen rándítással leszakítja.* S a pápaszemet! *Földhöz vágja a szemüveget.* Czintos Bálint vagyok én, nem Kundi Kund.

SAMU BÁCSI *feláll, lép egyet Kundi Kund felé; határozott, de nyugodt.* Mondtam én neked, hogy Kundi légy?

KUNDI KUND *nem felel.*

SAMU BÁCSI. Helyeseltem én, hogy átalmenj a szivárvány alatt?

KUNDI KUND. De engedte, hogy átalmenjek!

SAMU BÁCSI. Nem csinálhattam lövészárkot a szivárvány alá! Amikor hódítani mentél!

KUNDI KUND. De megfoghatta volna a kezemet, hogy né, ember: ne légy bolond! Vagy a nyakamot is, hogy nem méssz! Nem méssz, mert nem vagy te komédiás, hanem Czintos Bálint! De nem fogta meg! Most se fogjon meg, hogy jöhessek vissza!

SAMU BÁCSI. Magadtól mentél, magadtól gyere.

KUNDI KUND. Maga tanúskodjék mellettem!

SAMU BÁCSI. Én nem tanúskodom.

KUNDI KUND *villámlik a szeme.* Nem?! S mért nem?!

SAMU BÁCSI. Azért, mert az „Emberiség barátja” lettél! Azért, mert Kundi gyanánt megházasodtál! Azért, mert van egy fiad, akit Kundi Bálintnak hívnak! Nem akarom az ártatlanok szerencsétlenségét, sem a tiédet! Ezért hallgatok.

KUNDI KUND *kicsit gondolkozik; aztán elszántan, valahova indulva.* Majd beszélek én!

SAMU BÁCSI *elejébe áll Kundi Kundnak.* Hova indulsz?!

KUNDI KUND. Eresszen!

SAMU BÁCSI. Hová méssz?!

KUNDI KUND. Isten maga, hogy az utamba áll?! *Félrelöki Samu bácsit, és a jobb ajtón kimegy.*

SAMU BÁCSI *egy pillanattal lesújtva, gondolkozva áll; aztán odamegy a bal ajtóhoz, és azon beköltözik.* Rózsa! Rózsa!!

RÓZSA NÉNI *bejön.* Mi az, Samu?

SAMU BÁCSI. Baj van, fiam.

RÓZSA NÉNI. Szent Isten! Mi baj van?!

SAMU BÁCSI. Az úr azt állítja magáról, hogy ő nem Kundi Kund, hanem Czintos Bálint.

RÓZSA NÉNI. A doktor úr?!

SAMU BÁCSI. Ó!

RÓZSA NÉNI *ámulatában egyszerre leül a földre.*

SAMU BÁCSI. Te is megbolondultál?

RÓZSA NÉNI. S most mi lesz?

SAMU BÁCSI. Mi lesz? Hát Czintos Bálint lesz!

RÓZSA NÉNI *felugrik.* Akkor én nem maradok! Szent Isten! Én nem maradok!

SAMU BÁCSI. Mért nem maradsz?

RÓZSA NÉNI. Megbolondulnék egy hét alatt... Egy nap alatt!... Ha látnám, hogy kijött a sírból, vissza a másvilágról!

SAMU BÁCSI. Te azt csak gondolnád.

RÓZSA NÉNI. Az elég!... Az elég!...

SAMU BÁCSI. Egy kicsi kísértet pedig nem ártana neked.

RÓZSA NÉNI. Jaj, nekem nem kell!

JÁNOS *a főajtón bejön, dolgos ruhában.* A cséplőgépet mikor húzassuk ide?

SAMU BÁCSI. Gyeride, János!

JÁNOS *odamegy.* Tessék.

SAMU BÁCSI. Mindjárt, csak mondjak Rózsa nénédnek valamit. *Rózsa nénihez.* Nagy szükségem látnám, hogy Virág úr s Duka itt legyenek. De Rózsa, hó! Úgy menj, ha lehetséges, mint a lélek: gyorsan, s néma légy.

RÓZSA NÉNI. Jó, fiam, jó. *Gyorsan kimegy.*

SAMU BÁCSI. János, te hazudni szoktál-e?

JÁNOS. Nem mondom, Bertának egyet-egyet szoktam.

SAMU BÁCSI. De nekem?

JÁNOS. Másnak nemigen.

SAMU BÁCSI. Emlékszel-e arra, amikor a bölcselő urat, ezelőtt öt esztendővel, az állomásra vitted volt?

JÁNOS. Hát hogyan emlékezném!

SAMU BÁCSI. Azonos volt-e ezzel a mostani gazdánkkal?

JÁNOS. Maga bolond, vagy belőlem akar csinálni egyet?!

SAMU BÁCSI. Mondd csak meg: azonos volt-e?

JÁNOS. Ő volt. ő! Hát ki lett volna más?!

SAMU BÁCSI. Gondoltál-e te arra, hogy ez a doktor úr túljántúl hasonlít Czintos Bálintra?

JÁNOS. Muszáj neki, mert azért kapta meg a birtokot.

SAMU BÁCSI. De nem sok, ilyen valóságosan hasonlítani?

JÁNOS. Csak az elején tűnik úgy, később nem. Mert Czintos erőszakos ember volt s kevély, s nem félt senkitől. Ez a dobtor úr pedig olyan, mint egy óbarát, a szakállával!...

SAMU BÁCSI. S mégis azt mondja, hogy ő nem Kundi Kund, hanem Czintos Bálint.

JÁNOS. Ki mondja azt?

SAMU BÁCSI. A doktor úr!

JÁNOS. Akkor odakerül, a bolondok házába!

SAMU BÁCSI. Úgy hát te megesküdnél, hogy ő nem Czintos Bálint?

JÁNOS *a világosság felé fordítja Samu bácsit, mert a szobában már esteledik; gyanakodva a szemébe néz, s úgy mondja.* Ketten kerülnek a bolondok házába, Samu bácsi!...

Gyorsan kimegy.

ZSUZSANNA *a jobb szobából kijön; az arca kutató, aggodalmas.* Mi történt az urammal, Samu bácsi?

SAMU BÁCSI. Nem tudom. *Látszik, hogy kerüli a szót és a tekintetet; s szinte jól jön, hogy közben meggyújthatja a lámpát.* Itt volt... Osztán kiment... Szokott így alkonyatkor, midőn az ég alja szivárványba szövődik...

ZSUZSANNA. Nem tudja, mi történt véle?

SAMU BÁCSI. Nem tudom, hogy történt volna.

ZSUZSANNA. De látom, hogy valami történt!

SAMU BÁCSI. Miből tetszik látni?

ZSUZSANNA. Arra léptem be a szobába, visszajövet a sétából, hogy ott áll a tükör előtt; s borotválja a szakállát. Felkapta a legénykét mindjárt, s úgy fél szakállal táncolni kezdett véle. Nekem nem szólt semmit, csak táncolt a gyermekkel s énekelt.

SAMU BÁCSI. Hát nem az a jó?

ZSUZSANNA. Nézzen a szemembe, Samu bácsi!

SAMU BÁCSI *tréfával akarja elűtni.* Ilyen vénember létemre?

ZSUZSANNA. Maga tud valamit!

SAMU BÁCSI. Jót nem.

ZSUZSANNA. Az Istenre kérem, rögtön mondja meg!

SAMU BÁCSI. Azt állítja a doktor úr, hogy ő nem Kundi Kund, hanem Czintos Bálint!

ZSUZSANNA. Micsoda beszéd, hogy azt állítja?! Hogyan, mivel?!

SAMU BÁCSI. Hát szóval.

ZSUZSANNA. De mit mond? Azt mondja, hogy feltámadott?! Vagy kimászott a sírból, öt esztendő múlva?!

SAMU BÁCSI. Azt hiszem, ő úgy gondolja, hogy nem is halt meg.

ZSUZSANNA. Hát?!

SAMU BÁCSI. Hanem a bölcselelő halt meg, aki itt járt nála vendégségben. Ő pedig a bölcselelő képiben élt, mostanáig. De most le akarja leplezni magát. Valahogy ilyenformán gondolja a doktor úr, ha nem tévedek. Azonban lehet, hogy én sem mondom igazságosan, mert az én fejem sem egészen az enyim, úgy meg vagyok zavarodva.

ZSUZSANNA *pillanatnyi gondolkodás után, mintha egyszerre megtalálná a magyarázatot.* Ez hát a rögeszméje!... *Leül az asztal mellé, a Kundi Kund szokott helyére.*

SAMU BÁCSI. A fejibe vette, egészen.

ZSUZSANNA. Borzasztó!...

SAMU BÁCSI. Engemet is úgy megborzasztott, hogy immár nem tudom: Samu vagyok-e vagy Vilmos császár. *Ő is leül.*

ZSUZSANNA. Már rég látom, hogy küszködik valamivel... Folyton gyötrődött, képzelődött... Bújta azt a sok ostoba könyvet! Mert azok bolondították meg, higgye el, Samu bácsi!

SAMU BÁCSI. Képezte magát, mint bölcselelő.

ZSUZSANNA. Sohasem tudta úgy venni az életet, ahogy van. Képzelődött... Kutatott... Vesződött a szellemekkel... S ez lett a vége... De rettenetes! Samu bácsi, rettenetes!

SAMU BÁCSI. Ha az Isten ránk mérte, töltsük valahogy.

ZSUZSANNA. Vagy orvost sürgönyzünk ide, vagy őt elvisszük.

SAMU BÁCSI. Ő nem fog menni!

ZSUZSANNA. Hát azt majd meglátjuk. Véle azonban nem szabad ellenkezni, senkinek! Hanem úgy kell tenni, mintha csakugyan hinnők, hogy ő Czintos Bálint. Érti, Samu bácsi?

SAMU BÁCSI. Agyonütöm, aki nem tesz úgy.

TIBÁD ÚR *ő egyedül öt év alatt megfiatalodott; bot nélkül és vidáman lép be a főajtón.* Szervusz, fiacskám! Jó estét, Samu bácsi.

ZSUZSANNA *rögtön feláll, s az apja felé lép.* Jaj, drága jó édesapám...

TIBÁD ÚR. Mi baj van, fiam?

ZSUZSANNA. Szegény Ottó megzavarodott.

TIBÁD ÚR. Mit beszélsz, fiam?!

ZSUZSANNA. Megzavarodott. Azt állítja magáról, hogy ő Czintos Bálint!

KUNDI KUND *a jobb ajtón kidugja a fejét; szakálla már nincs, csak bajusza; s nagy haja fésületlen.* Zsuzsanna, hol van a falusi ruhánk? Az enyim s a kicsi Bálinté?

TIBÁD ÚR. Szervusz, Ottó fiam!

KUNDI KUND. Mindjárt; Tibád úr. Mindjárt!

ZSUZSANNA. Ott van a szekrényben, a többi ruhák alatt.

KUNDI KUND. No jó. *Visszahúzódik, az ajtót beteszi.*

SAMU BÁCSI. Most már leülhet, Tibád úr.

TIBÁD ÚR *leül az asztal mellé.* Hát ez borzasztó... Meghült bennem a vér... Ide orvos kell, fiam! Sürgősem S addig nem szabad ellenkezni véle.

ZSUZSANNA. Mekkora szerencsétlenség!

TIBÁD ÚR. Múló dolog lesz, fiam, úgy vélem. Mert ebben a szakmában csak az olyan beteg kitartó, aki valami nagynak képzei magát: muszka cárnak vagy Csaba vezérnek! Falusi ember még betegségből sem sokáig lesz senki!

Kopogtatnak az ajtón.

VIRÁG ÚR *Dukával együtt bejön.* Kezit csókolom! Jó estét kívánok!

DUKA. Jó estét!

SAMU BÁCSI. Adjon Isten! Üljetek csak le!

VIRÁG ÚR *Zsuzsanna elé áll és kedvesen, de hivatalos süllyal.* Nagyságos asszony! Ne tessék búsulni, bárminek képzei is magát a doktor úr. Az a fontos, hogy egészséges legyen!

ZSUZSANNA. Üljön le, Virág úr.

DUKA. S hol van a képzelt beteg?

SAMU BÁCSI. Éppen az átváltozással van elfoglalva. *Virág úr és Duka úr leülnek az asztal mellé.*

VIRÁG ÚR. Kicsi meglobbanás lesz csak az egész, s osztán minden helyrebillen. Még jobb lesz minden, mint ahogy volt. Nem kell félni, nagyságos asszony!

TIBÁD ÚR *Zsuzsannához, aki ott áll elmélázva, szomorúan.* Gyere, ülj le, fiacskám! Beszéljük meg, ami a legszükségesebb, ha már itt vannak ezek a jó emberek.

VIRÁG ÚR. Meg hát! Fogjunk össze!

ZSUZSANNA *leül az asztal mellé, a Kundi Kund helyére.* Kedvesek, hogy eljöttek.

VIRÁG ÚR. Több ízben volt alkalmam hasonló tünetet látni, amikor még ténylegesen szolgáltam. Üsmertem egy csizmadiát, aki azt gondolta, hogy a földgolyót tatarozza, amikor diki-cselte a lábbeliket. S láttam egy papot is, egy bizonyos faluban, aki azt a lehetetlent képzelte magáról, hogy ő utolsó gonosz ember.

DUKA. Te megfordítva képzeled magadról.

SAMU BÁCSI. Az igazság, az a legveszedelmesebb!

VIRÁG ÚR. Az igaz, mert a legtöbb ember abba hal belé. Teszem azt, itt van Tibád úr: ő is abba fog beléhalni, hogy Tibád úrnak képzei magát.

ZSUZSANNA. Rettenetesen félek... Hogy mi lesz...

TIBÁD ÚR. Nem ellenkezünk véle, hanem mindent ráhagyunk. Ebben már megegyeztünk, ugye Samu bácsi?

SAMU BÁCSI. Úgy, úgy: ráhagyunk mindent, mint a nagy emberekre.

DUKA. Ha elvünk az igazság, akkor azt mégsem lehet egészen feladni!

VIRÁG ÚR. Hogy értsük ezt?

DUKA. Értsd úgy, ahogy mondom! Vagyis: ha az igazság az, hogy ő doktor Kundi Kund, akkor mi nem támogathatjuk abban a képzelődésiben, hogy Czintos Bálint!

VIRÁG ÚR *ránéz Dukára, hogy az milyen bolond; s aztán a többihez.* Dukával sem szabad ellenkezni!

KUNDI KUND *a jobboldali szobából kilép, Bálintkával együtt, akit kézen fogva vezet. Bajusza és nagy haja egészen szürke, borotvált arcán is úriszín, s a szenvedés nyomai. Czintosnak öltözve egészen falusi ruhában van, de most rosszul és szokatlanul áll rajta a ruha, mely bő és kotyog is. Kicsi Bálint is falusi ruhába van öltöztetve; négyéves, buksi kedves fiúcska.* Jó estét!

Ahogy Kundi Kund kilép, egyszerre mindenki feláll; erőltetett természetességgel, de mint egy kísértetet, úgy nézik őt.

KUNDI KUND *a fiához.* Köszönj, buksi, a vendégeknek!

BÁLINTKA. Jó estét adjon Isten!

ZSUZSANNA *kitárt karral a gyermek felé.* Gyere, madaram! Gyere!

BÁLINTKA *odafut az anyja ölébe.*

KUNDI KUND. Üljenek le, Tibád úr!

TIBÁD ÚR. Köszönöm, kedves fiam. *Leül.*

KUNDI KUND *Virág úrhoz.* Hogy vagy, Virág? *Dukához.* S hát ez a Duka baktérium?... Üljetek le! *Zsuzsannához.* Asszony, hát nem adsz valamit a vendégeknek? Különben maradj csak! *Odamegy a bal ajtóhoz és kiált.* Rózsa ángyó! *A főajtón is kikiált.* János!

RÓZSA NÉNI *bejön a bal ajtón, s remegve a Kundi Kund kezére veti magát.* Kegyelem!... Kegyelem!...

KUNDI KUND. A kegyelem megvan, csak enivaló s innivaló nincs a vendégeknek.

RÓZSA NÉNI. Mindent, lelkem uram, mindent! *Kimegy.*

KUNDI KUND *látja, hogy még mindig nem ültek le, csupán Tibád úr.* Mit álltok itt?! Nem vagyok én muszka cár! Sem Csaba vezér! Üljetek le, mondtam!

Mindenki nagy engedelmességgel leül.

SAMU BÁCSI. Öt esztendeje nem láttunk: azért felejtkeztünk reád egy kicsit.

KUNDI KUND *közben odament a tűzhely előtti padkához, s ott leül.* Most látnak!

VIRÁG ÚR. Hála legyen az Istennek.

JÁNOS *bejön a főajtón.* Tessék, nagyságos úr! *Meghökken, visszahúzódik.*

KUNDI KUND. Gyeride!

JÁNOS. Igenis. *Láthatólag fél s húzódik.*

KUNDI KUND. Ne félj, te Isten hatalmas bogara! Ki vagyok én, hogy úgy óvakodol tőlem? No, ki vagyok én?

JÁNOS. A gazdám. *Már ott áll előtte.*

KUNDI KUND. Hát a nevem?

JÁNOS *nem mer nevet mondani.*

KUNDI KUND. Én Czintos Bálint vagyok! Megértetted?

JÁNOS. Igenis, nagyságos úr, de akkor én nem szolgállok tovább, csak holnap reggelig. Mert én nem akarok megbolondulni, kérem szépen.

KUNDI KUND *első bizonyítékát érzi, hogy mily szerencsétlen dologba fogott; s szomorúan int.* Akkor menj el, fiam... *Egyszerre magába esik.*

ZSUZSANNA *sírással küzd.*

JÁNOS. Köszönni még eljövök, kérem szépen. *Kimegy.*

VIRÁG ÚR. Kedves barátom, Bálint! Igen jóféle szolgálégény ez a János, de hát úgyannyira egyszerű teremtmény, hogy egy ilyen hirtelen változást nem tud hamarjában felfogni.

DUKA. Nem is olyan egyszerű!

KUNDI KUND. Változást?! Ki változott?! Én az vagyok, aki voltam! Csak letettem az idegen nevet s az idegen ruhát.

VIRÁG ÚR. Mi ezt értjük.

DUKA. Az csak olyan könnyelmű beszéd, hogy értjük! Hogyne, mindent meg tud érteni az ember, ha okszerű magyarázattal felvilágosítják! De én eddig ilyenféle magyarázatot egyáltalában nem hallottam.

KUNDI KUND. Kedves Duka barátom! A magyarázat csak annyi, hogy ezelőtt öt esztendővel nem én haltam meg, hanem az én Kund Ottó nevezetű barátom, aki itt volt nálam vendégségben. Ő szökött belé a vízbe, hogy öngyilkos legyen. Az én ruhámat titokban felvette, s úgy.

VIRÁG ÚR. Tiszta beszéd!

DUKA. Hamis tanú vagy, Virág!

KUNDI KUND. Isten a tanúm, hogy úgy volt! *Közben felállt, remegve és utolsó erőfeszítéssel.* A bölcselő szökött belé a vízbe, én pedig az ő ruhájában elutaztam. Amikor osztán megtalálták a bölcselőt, az én ruhámban, s eltemették, mint Czintos Bálintot: akkor én bölcselőnek hazajöttem, s egészen mostanáig az ő képét viseltem.

BÁLINTKA. Édesapámnak szakálla volt!...

ZSUZSANNA *küzdve a sírással.* Hallgass, kicsi madaram!

DUKA. Ki diktálta nekem a végrendeletet?

KUNDI KUND. Én!

DUKA. S utána kimentél az egyik ajtón, s a másikon béjött a bölcselő. Szinte egyidőben! Virág is ott volt!

KUNDI KUND. Az egyik ajtón kimentem, s a másikon békerültem: igen, de közben felvettem a szakállat s a köpönyeget!

DUKA. S azt hiszed, hogy mi a köpönyegben s a szakállal nem ismertünk volna meg téged?!

KUNDI KUND. Hát nem!

DUKA. No, Virág!

VIRÁG ÚR. A jó Isten látott ilyen Dukát! Hogy ez mindent firtat! *Dukához.* Vaknak gondolsz te engemet, vagy döglött számárnak, hogy én ne ismertem volna meg a barátomat?! Ha a feje, az hiányzik; vagy az eleje hátul van, akkor is megismertem volna! Nemcsak szakállasan s köpönyegben! Hülye!

DUKA. Hát akkor mért jár a szád?!

VIRÁG ÚR. Emberség is van, nemcsak igazság, te szűk Vendel! Ezért jár a szám, magasabb célból!

KUNDI KUND *összeesve ül vissza, s réveteg szemmel maga elé.* Ezek nem hiszik...

ZSUZSANNA. Hisszük, drágám!... Hisszük...

KUNDI KUND *mintha az örületnek egy-egy szikrája villanna fel a megsemmisülés mélyéből.* Nem hiszitek!... Hallom a szavakból!... Látom a szemekből!... Bolond vagyok, úgy néztek rám!... Nem vagyok az! Nem vagyok bolond! De bűnös... Magam miatt... s miattatok is, akik most nem hiszitek az igazat! De vigyázzatok! *Magába roskad.*

ZSUZSANNA. *sír.*

SAMU BÁCSI *odamegy Kundi Kundhoz, és megindultan, ügyetlenül simogatja.* Bálint öcsém!... Minden úgy van, fiam, ahogy mondod... Én tanúskodom róla, hogy minden úgy van...

KUNDI KUND *rá sem néz Samu bácsira, csak fáradtan a kezével elhárítja.*

SAMU BÁCSI *kicsit tanácstalanul áll, aztán Bálintka felé lép, s közben mondja.* Gyere, Bálintka! Gyere ide!

BÁLINTKA *eleven mozgással de komolyan odamegy Samu bácsihoz.*

SAMU BÁCSI. Eredj, vigasztald meg édesapádot! Eredj, hamar!

BÁLINTKA *odamegy az édesapjához, átöleli a nyakát s úgy mondja.* Édös kicsidöm!...

KUNDI KUND *erre sem emeli fel a fejét, csak úgy tesz, mintha fáradt karjával megölelné a gyermeket.*

SAMU BÁCSI. Mondd el neki a „Tücsök és a légy lakodalmát”

BÁLINTKA *hátralép, s Kundi Kunddal szemben megáll, meghajtja magát; s mondja.*

A TÜCSÖK S A LÉGY LAKODALMA

Megunta már a tücsök egyedül cirpelni,
Ölelgette a legyet: el akarta venni.
Meg is lett a vigalom, órjas lakodalom!
Odaugrott a hörcsög: násznagy akart lenni,
Mellé ugrott az egér: társa akart lenni.
Gólya volt a pirimás, szúnyog a kontorás;
Büdösbogár a bögös, zöldbéka a flótás,
Dudázott a denevér, farkas fűjt egy nótát;
Eléugrott a majom, s forgatta a pulykát.
Dühbe jött a cinege: megfogta a sörkét,
Cibálta az üstökét, pofozta szegénykét.
A dongó a darázzsal földön verekedtek,
Sohse láttam fullánkot még olyan mérgesnek!
Odaugrott a varjú: bíró akart lenni,
Úgy megvágta egy vén tyúk: föl sem tudott kelni!

Meghajtja magát Kundi Kund előtt.

KUNDI KUND *ránéz könnyes szemmel a gyermekekre, s ölelőleg int neki a jobb karjával.* Gyeride!

BÁLINTKA *odamegy örömmel.*

KUNDI KUND *a két térde közé veszi a gyermeket s tenyerébe az arcát. Köszönöm a verset, fiam... Mindig vidám legyél, s mindig Bálint legyél... Hűséges magadhoz, s az egyenes úthoz... Úgy leszel ember, csak úgy...*

BÁLINTKA. Csak úgy!

KUNDI KUND *megcsókolja a gyermeket, feláll, s lassan indul kifelé.*

KÁLMÁN *abban a percben, mint fiatal katolikus pap, egy kis kofferral belép a főajtón. Dicsértessék a Jézus Krisztus!*

KUNDI KUND *megállva nézi Kálmánt.*

Mindenki feláll, de nem köszönnek, hanem várják, hogy mi lesz.

KUNDI KUND. Isten hozott, Kálmán fiam!

KÁLMÁN *elváltozott arccal, mintha kísértetet látna, úgy áll; lassan a földre engedi a koffert.*

KUNDI KUND. No, nem jössz ide apádhoz?

KÁLMÁN *hősiesen odamegy Kundi Kundhoz.*

KUNDI KUND *megöleli Kálmánt. Isten hozott!... Megcsókolja és a bal ajtón kimegy.*

KÁLMÁN. Hát ez ki volt?! *Mindenki lesújtva áll.*

VIRÁG ÚR *odamegy Kálmánhoz. Isten hozta, főtisztelendő öcsémuram! Virág János vagyok, nyugalmazott őrmester, ha még tetszik emlékezni reám.*

KÁLMÁN. Ki volt ez az ember?!

VIRÁG ÚR. Ha szabad úgy mondanom, azonos Kundi Kund doktor úrral. Azonban megzavarodott a mai napon, és azt állítja magáról, hogy ő Czintos Bálint.

KÁLMÁN. Istenem, milyen szerencsétlenség!

BÁLINTKA. Édesapám hova ment?!

TIBÁD ÚR *Zsuzsannához. Nézd meg, fiacskám!*

ZSUZSANNA *bemegy a bal szobába, az ajtót nyitva hagyja. Ottó!... Zavart, megdöbbsent arccal mindjárt kilép, kezében egy papírlap. Eltűnt! Ezt találtam! Nem tudom... Nem tudom... Olvassa. „Czintos Bálint az örvényben, meg volt írva a törvényben.”*

SAMU BÁCSI *felkiált. Vízbe szökik, a gát alatt!! Rohan kifelé a főajtón. Bálint! Bálint!...*

Mindenki rohan Samu bácsi után, kifelé a főajtón, s mindenki kiált. Zsuzsanna és Tibád úr „Ottót” kiált; Duka, Virág úr és Kálmán „doktor urat”; s csak Samu bácsi „Bálintot”.

BÁLINTKA *egyedül marad a színen, rémült arccal; majd amikor mind kifutottak, félelmében rettenetesen kezd sírni; s ordít. Mindenki elfutott! Jaj, Istenem!... Jaj, Istenem!...*

JÁNOS *bejön a nagy sírásra. Mi az, te? Mért bögsz olyan erősen?*

BÁLINTKA. Egyedül hagytak!... *Nagyon sír.*

JÁNOS *felveszi az ölébe Bálintkát. Egyedül hagytak?*

BÁLINTKA. Egyedül!...

JÁNOS. Azért ne sírj, fiam... Nézd meg, az Isten is egyedül van, s mégis milyen szépen hallgat!...

Függöny